

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Analýza regionálních disparit v Itálii
Regional Disparities Analysis in Italy

Student: Nikola Sentlová
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Bohdan Vahalík

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání bakalářské práce

Student: **Nikola Sentlova**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Analýza regionálních disparit v Itálii**
Regional Disparities Analysis in Italy

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska regionální politiky EU a regionálních disparit
 3. Socioekonomická charakteristika a regionální struktura Itálie
 4. Analýza a komparace regionálních disparit v Itálii na základě vybraných ukazatelů
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- BOHÁČKOVÁ, Ivana a Magdalena HRABÁNKOVÁ. *Strukturální politika Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2009. 188 s. ISBN 978-80-7400-111-6.
STEJSKAL, Jan a Jaroslav KOVÁRNÍK. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009, 212 s. ISBN 978-80-7367-588-2.
KUTSCHERAUER, Alois et al. *Regionální disparity: disparity v regionálním rozvoji země, jejich pojetí, identifikace a hodnocení*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2010. 250 s. ISBN 978-80-248-2335-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Bohdan Vahalík**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně. Přílohy 1 a 2, dané k dispozici, jsem samostatně doplnila.

V Ostravě, 7. května 2014

Nikola Sentlová
.....

Nikola Sentlová

Touto cestou bych chtěla velmi poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce, Ing. Bohdanu Vahalíkovi, za cenné rady, konzultace a připomínky.

Obsah

Úvod.....	5
2 Teoretická východiska regionální politiky a regionálních disparit	6
2.1 Regionální disparity a jejich pojetí.....	6
2.1.1 Definice regionálních disparit	6
2.1.2 Faktory vzniku regionálních disparit.....	6
2.1.3 Klasifikace regionálních disparit.....	8
2.2 Ukazatele regionálních disparit	11
2.2.1 Klasifikace regionů v EU	11
2.2.2 Klasifikace územních statistických jednotek (NUTS) v EU	11
2.2.3 Základní ukazatelé regionálních rozdílů	12
2.3 Teoretické vymezení regionální politiky	16
2.3.1 Definice regionální politiky	17
2.3.2 Principy regionální politiky EU	18
2.3.3 Vývoj regionální politiky v Evropské Unii	19
3 Socioekonomická charakteristika a regionální struktura Itálie	29
3.1 Obecná charakteristika.....	29
3.1.1 Politický systém	30
3.1.2 Itálie a Evropská unie	30
3.1.3 Obyvatelstvo.....	31
3.2 Zjednodušená situační analýza	32
3.2.1 Ekonomická charakteristika	32
3.2.2 Zahraniční obchod.....	34
3.3 Regionální struktura.....	37
3.3.1 Administrativní členění	37
3.3.2 Nomenklatura územních statistických jednotek Itálie	37
4 Analýza a komparace regionálních disparit v regionech NUTS II na vybraných indikátorech	49
4.1 Vybrané metody pro hodnocení regionálních disparit.....	49
4.2 Analýza vybraných indikátorů	52
4.3 Aplikace vybraných metod pro měření regionálních disparit v regionech NUTS II v Itálii.....	54
4.3.1 Metoda semaforu.....	54

4.3.2	Metoda normované proměnné.....	61
4.3.3	Metoda vzdálenosti od fiktivního bodu.....	62
4.3.4	Závěrečná hodnocení.....	63
Závěr.....		65
Seznam použité literatury.....		66
Seznam použitých zkratk		
Seznam tabulek		
Seznam grafů		
Seznam obrázků		
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce		
Seznam příloh		
Přílohy		

Úvod

V posledních letech je regionálním disparitám ze strany Evropské unie přikládána stále větší pozornost. Pod disparitou si lze představit nerovnost znaků, jevů či procesů, jejichž identifikace a srovnání má nějaký racionální smysl. V důsledku existence regionálních disparit vznikla regionální politika, která má tyto disparity eliminovat. V rámci jednotlivých členských zemí Evropské unie se postupně daří regionální disparity snižovat, avšak v některých regionech se disparity stále prohlubují.

Cílem bakalářské práce je v teoretické rovině přiblížit problematiku regionálních disparit, charakterizovat regionální politiku a popsat ukazatele regionálních disparit. Cílem praktické části je analýza a vyhodnocení regionálních disparit vyskytujících se na území Itálie.

Bakalářská práce je rozdělena do tří obsahových kapitol, které jsou doplněny úvodem a závěrem. Druhá kapitola bakalářské práce obsahuje pojetí regionálních disparit, v rámci něhož jsou uvedeny nejpoužívanější definice regionálních disparit, faktory vzniku disparit a klasifikace regionálních disparit. V této kapitole jsou také popsány ukazatele sloužící k analýze regionálních disparit. Dále je zde vymezena nomenklatura územně statistických jednotek NUTS (*Nomenclature des unités territoriales*), která byla zavedena Evropským statistickým úřadem (Eurostat) v roce 1988. O teoretickém vymezení, principech a vývoji regionální politiky pojednává také druhá kapitola.

Vzhledem k tomu, že je bakalářská práce zaměřena na analýzu regionálních disparit v Itálii, je ve třetí kapitole věnována pozornost obecné charakteristice země. Dále se třetí kapitola zaměřuje na popis ekonomické situace Itálie. V poslední části je proveden náhled do společenské a ekonomické situace jednotlivých regionů NUTS II v Itálii.

Poslední kapitola bakalářské práce se zabývá analýzou a komparací regionálních disparit italských regionů na úrovni NUTS II. Analýza regionálních disparit je provedena pomocí zvolených škálovacích a matematicko-statistických metod. První je metoda semaforu, která poskytuje vizuální přehled výskytu regionálních disparit mezi italskými regiony. Pro získání indexu disparit byly využity matematicko-statistické metody v podobě metody normované proměnné a metody vzdálenosti od fiktivního bodu. Závěrečná část čtvrté kapitoly obsahuje hodnocení využitých metod, sloužících k měření regionálních disparit.

2 Teoretická východiska regionální politiky a regionálních disparit

2.1 Regionální disparity a jejich pojetí

V posledních letech je pojem disparita často používána a mnohdy v jejím výkladu vznikají jisté nesrovnalosti. Jejich příčinou je dosud nepropracovaná teoretická základna. Pod disparitou si lze představit nejčastěji nerovnost či rozdílnost určitých znaků nebo jevů. Koncepcí disparit se zabývá celá řada teorií regionálního rozvoje, které nahlízejí na disparity z různých úhlů. V důsledku existence regionálních disparit vznikla regionální politika, která má za cíl tyto disparity eliminovat.

2.1.1 Definice regionálních disparit

Pojem disparita vychází z latinského *dis-parita(u)s*, což znamená rozdělený. Jedná se o rozdílnost či nerovnost znaků, jevů nebo procesů, jejichž identifikace a srovnání nese nějaký racionální smysl. Definic regionálních disparit se vyskytuje celá řada. Podle **Mezinárodní organizace práce** (ILO) (in Kutscherauer, 2010) jsou regionální disparity definovány jako rozdíly mezi ekonomickým výkonem a blahobytem mezi zeměmi a regiony. Tato definice se však zaměřuje na ekonomickou stránku, nikoliv na sociální a územní rozdíly. Následující výklad definice v sobě obsahuje jak ekonomickou oblast, tak i oblast sociální. Dle **Molleho** je východiskem unijních politik otázka koheze a nedostatek koheze je měřen velikostí disparit. Koheze je dosaženo tehdy, když jsou právě tyto disparity ve výši ekonomické a sociální úrovně mezi jednotlivými regiony a sociálními skupinami politicky a sociálně přijatelné. Při narůstání disparit se koheze snižuje. V případě definice **Kutscherauera**, který formuluje regionální disparity jako rozdílnost či nerovnost znaků, jevů či procesů, jež mají jednoznačné územní umístění (je možné je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytují se alespoň ve dvou entitách této územní struktury, se pracuje s pojmem regionální disparita v mezích neutrální obecné charakteristiky disparity.

2.1.2 Faktory vzniku regionálních disparit

Vzniklé územní nerovnosti mohou být vysvětlovány jednotlivými teoriemi regionálního rozvoje, jehož smyslem je snižování regionálních disparit (Skokan, 2003). Mezi jednotlivými teoriemi se vyskytují značné rozdíly. Neoliberální a neoklasické teorie vychází z přesvědčení, že vzniklé rozdíly se vyrovnají automaticky bez zásahů regionální politiky, jež má pouze posilovat vyrovnávací mechanismy. Naopak ostatní přístupy se kloní k zásahům ze

strany regionální politiky, bez níž by nerovnosti narůstaly. Za příčiny vzniku nerovností považují jednotlivé přístupy různé faktory, jako vybavenost výrobními faktory, přírodní podmínky, ekonomickou strukturu země nebo sociokulturní a institucionální faktory (Hučka a kol., 2008). Tyto faktory rozdělujeme na primární a sekundární. V následujícím výčtu jsou popsány pouze nejdůležitější faktory, které mají vliv na existenci regionální nerovnováhy.

Mezi **primární faktory** patří relativně nízká mobilita pracovní síly, kapitálu, geografické faktory, ekonomická struktura regionů a další. Mezi relativně nízkou mobilitu výrobních faktorů patří nízká mobilita pracovní síly a nízká mobilita kapitálu, které vytvářejí dvě základní příčiny vzniku regionálních disparit v příjmech a zaměstnanosti. Pod pojmem **relativně nízká mobilita pracovní síly** si lze představit situaci, kdy v ekonomických teoriích dochází k opomenutí důležité skutečnosti, že pracující opožděně reagují na rozdíly ve mzdách. Reakce na rozdíly ve mzdách jsou pomalé a opoždějí se za poptávkou. V důsledku toho vznikají regionální deformace v příjmech. Například pro českou ekonomiku hraje tento faktor významnou roli, jelikož podmínky pro mobilitu pracovní síly jsou velice ztížené. Dalším neméně významným primárním faktorem, který je příčinou regionálních disparit, je **relativně nízká mobilita kapitálu**. V teoretické rovině je kapitál považován za velmi mobilní, avšak ve skutečnosti se vyskytuje silná nepružnost v reakcích kapitálu na rozdíly ve výrobních nákladech. V důsledku toho, že v České republice není rozvinut kapitálový trh, je mobilita kapitálu, která je způsobena tržním mechanismem, zanedbatelná. Dále do primárních faktorů řadíme **geografické faktory**, pomocí nichž lze nejobecněji objasnit regionální disparity. Regiony umístěné na periferii se potýkají s mnoha ekonomickými nevýhodami, jako např. s nadprůměrnými náklady na dopravu, které vedou k vysokým cenám, nízkým ziskům či omezeným trhům, s omezeným přístupem k velkým městským centrům, s nízkou kvalitou dopravních spojů nebo s velkou vzdáleností od tržních informací a kontaktu se zákazníkem. Mezi další geografické faktory lze řadit špatné přírodní vybavení, které mají některé regiony – horské oblasti, regiony se špatnou půdou aj. Naopak určité regiony jsou vybaveny přírodním bohatstvím (uhlí, voda, ropa aj.). Posledním charakterizovaným primárním faktorem je **ekonomická struktura regionů**: „*Každý region má svou specifickou ekonomickou strukturu. Regiony ekonomicky orientované na útlumová odvětví mají vážné problémy se zaměstnaností*“ (Kutscherauer, 2010, s. 17). Příkladem oblastí, které jsou zaměřeny na útlumová odvětví, je například oblast střední Anglie, především města Manchester nebo Leeds, zabývající se textilním průmyslem. U regionů, které jsou založeny na

rozvíjejících se odvětvích (elektronika, bankovníctví, spotřební průmysl) roste poptávka po pracovní síle.

Sekundární faktory, stejně jako primární faktory, z nichž vyplývají, přispívají k nerovnoměrnému regionálnímu rozvoji. Patří mezi ně vnější ekonomika, demografická situace, rigidita nákladů a cen, faktory prostředí a ostatní faktory. Prvním sekundárním faktorem je **vnější ekonomika**, která ovlivňuje vznik disparit. Na příliv nových firem do regionu má vliv spojový a dopravní systém, kontakt s centrálními úřady a technická a finanční infrastruktura. Tyto parametry úzce souvisí s rozvojovými póly regionu. Druhým sekundárním faktorem je popis **demografické situace**, kde se jedná o takové parametry, jako je rozdíl ve vzdělanosti venkovského a městského obyvatelstva nebo rozdíly v přírůstcích obyvatelstva. Faktor **rigidita nákladů a cen** zobrazuje situaci v regionech, kde se vyskytují např. setrvačné síly, jež zabraňují přirozenému přizpůsobování trhů změnám v nabídce a poptávce. **Faktory prostředí** se zaměřují na vytváření image oblasti, která je důležitá pro přitažlivost regionu pro zahraniční kapitál a nová odvětví. Z tohoto důvodů by zdevastované regiony měly obnovit a zlepšit své poškozené prostředí. Mezi ostatní faktory patří například regionální disparity v inovacích a diference v průmyslovém a sociálním prostředí pro vznik nových firem. Důležité je také poznamenat, že rozdílná úroveň regionů vede ke dvojímu druhu účinků mezi nimi (Kutscherauer, 2010):

- Nežádoucí účinky, kterými trpí chudé regiony v důsledku vzájemných vztahů s bohatými regiony,
- žádoucí účinky, při kterých získávají chudé regiony výhody a to v důsledku vztahů s bohatými regiony.

Regionální disparity vznikají ve dvou dimenzích:

- **Samovolně vznikající disparity** – patří zde zejména disparity vyvolané geografickými či zdrojovými asymetrickými šoky (povodně, vichřice aj.).
- **Disparity vznikající činností člověka** – zde jsou zařazeny disparity vyvolané ekonomickou činností, politickými vlivy, vnější ekonomikou apod.

2.1.3 Klasifikace regionálních disparit

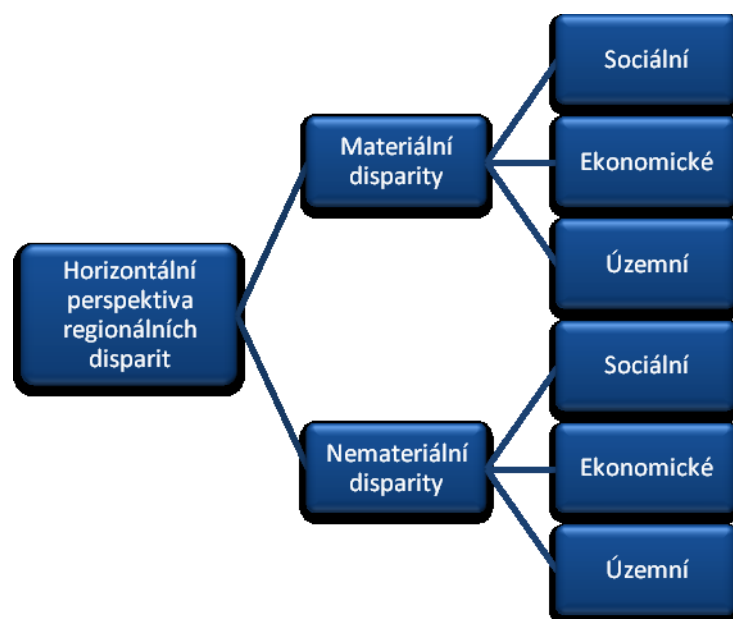
Klasifikace regionálních disparit je hierarchické třídění ekonomických, sociálních či fyzických znaků, jevů nebo procesů. V případě klasifikačního třídění dochází k návaznosti jevů nebo procesů od obecnějšího k podrobnějšímu. Jevy a procesy jsou uspořádány a

rozmístěny do tříd a podtříd, skupin a podskupin, kdy vyšší stupeň struktury se rozkládá na detailnější nižší stupně.

Regionální disparity jsou klasifikovány z horizontální a vertikální perspektivy. **Horizontální perspektiva** souvisí s věcnou sférou výskytu disparit. V horizontální perspektivě jsou zahrnuty jak hmotné, tak i nehmotné disparity a v rámci této perspektivy se klasifikují disparity podle jejich sféry výskytu. Jedná se o ekonomické, sociální a územní disparity (Hučka a kol., 2009). **Ekonomické disparity** se týkají ekonomické výkonnosti, struktury ekonomiky a nezaměstnanosti. Ekonomické disparity odrážejí úroveň ekonomické soudržnosti, která se zlepšuje v případě, kdy dochází ke snižování těchto disparit, tedy v případech, kdy ekonomicky nejslabší regiony jsou schopny dohánět regiony vyspělejší. **Sociální disparity** se týkají v širším pojetí kvality lidského života, životní úrovně, sociální nerovnosti a sociální patologie¹. Za ukazatel sociálních disparit lze považovat míru nezaměstnanosti, respektive míru zaměstnanosti, které se nejvíce používají k identifikaci problémů v sociální oblasti. Součástí sociálních ukazatelů by měla být i dostupnost zaměstnání, kvalita zaměstnání, ve znalostní společnosti také kvalifikace pracovní síly a úroveň vzdělání. **Územní disparity** jsou spojeny v širším pojetí s geografickými, dopravními, přírodními a technickými podmínkami. Jde o nerovnosti mezi centrem a periferiemi v oblastech týkajících se obyvatelstva, bohatství, přístupu ke službám, dopravě, energiím aj. Tyto rozdíly by neměly být ignorovány, protože ovlivňují celkovou konkurenceschopnost každé ekonomiky (Kutscherauer a kol., 2008).

¹ V každé společnosti se vyskytují nežádoucí až patologické jevy, mezi které patří např. chudoba, vandalismus, kriminalita aj.

Obrázek 2.1: Členění horizontální perspektivy

Zdroj: Kutscherauer, 2010; vlastní úprava

Vertikální perspektiva představuje geografické měřítko, pomocí něhož můžeme disparity členit na (Hučka a kol, 2009):

- **Disparity na evropské úrovni:** jedná se o značné rozdíly mezi starými a novými členskými zeměmi. Například v Belgii dosahuje hrubý domácí produkt na obyvatele 120% průměru EU. Naopak v Bulharsku, které je relativně novou členskou zemí EU, je HDP/obyvatele ve výši 47% průměru EU.
- **Disparity na národní úrovni:** jde o silné a stabilní vnitřní rozdíly. Zde lze uvést jako příklad Itálii, kde se vyskytují značné rozdíly mezi severem a jihem. Severní regiony se vyznačují nižší nezaměstnaností než jižní regiony. V severním regionu Valle d'Aosta byla v roce 2010 míra nezaměstnanosti 4,3%, ale v jižním regionu Campania dosahovala míra nezaměstnanosti 14%.
- **Disparity na místní úrovni:** vyskytující se silné rozdíly mezi sousedními regiony, které vytvářejí jak příležitosti, tak i hrozby. Typickým příkladem pro Českou republiku je rozdílnost v míře znečištění ovzduší mezi městy Ostrava a Třinec. Podle Českého hydrometeorologického ústavu (2012) došlo v roce 2012 v Ostravě k překročení stanoveného limitu znečištění ovzduší. Počet dnů, ve kterých docházelo k překračování stanoveného limitu znečištění, se pohyboval v rozmezí od 40 do 116 dní, přičemž legislativou je tolerovaných pouze 35 dní. Naopak

v nedalekém Třinci nedošlo v roce 2012 k překročení stanoveného limitu znečištění.

2.2 Ukazatele regionálních disparit

Existence politiky soudržnosti je vyvolána výskytem regionálních disparit mezi zeměmi a regiony a jejím cílem je tyto nerovnosti redukovat. Měřítkem soudržnosti je velikost, struktura a úroveň disparit, vyjádřená prostřednictvím vybraných ukazatelů. Obecně platí, čím nižší jsou nerovnosti, tím vyšší je úroveň soudržnosti.

2.2.1 Klasifikace regionů v EU

Za předmět zkoumání regionální politiky jsou považovány regiony. Obecně lze pojem region vymezit jako území subnárodní (část území jedné země), nadnárodní (seskupení států), nebo transnárodní (jde o část území dvou nebo více zemí přesahující státní hranice). V současnosti existuje celá řada definic regionu. Protože je pojem region velmi neurčitý a používá se v různých významech, je důležité předem definovat jeho význam. Podle Oxfordského slovníku je region definován jako oblast nebo část státu, která má více či méně stanovené hranice nebo určité vlastnosti (Skokan, 2003).

2.2.2 Klasifikace územních statistických jednotek (NUTS) v EU

Aby mohla EU plnit vůči regionům svou funkci, bylo nutné území kvantitativně a kvalitativně vymezit (Boháčková a Hrabánková, 2009). Již v 70. letech 20. století poukázal Eurostat (Evropský statistický úřad) na potřebu srovnatelných regionálních dat v Evropě. V důsledku toho byla v roce 1988 zavedena tzv. „*Nomenklatura územních statistických jednotek*“ (NUTS - *Nomenclature des unités territoriales statistiques*), určená pro:

- sběr, přípravu a harmonizaci regionálních statistik v Evropské unii,
- sociálně-ekonomickou analýzu regionů a určování dopadů regionální politiky,
- směřování zásahů regionální politiky podle jejich jednotlivých cílů kohezní politiky při poskytování pomoci plynoucí ze strukturálních fondů (Skokan, 2003).

Klasifikace NUTS se používá od roku 1988, přestože nebyla legislativně upravena žádným aktem. To se změnilo až v roce 2003, kdy došlo ke schválení *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek NUTS* (Novotná, 2007). Toto nařízení respektuje Rozhodnutí Rady (ES) č. 91/450 rozdělující celé území Společenství na územní jednotky. Každá územní jednotka má svůj kód

a název a jejich klasifikace je hierarchická. Největší územní celky, představující celé území členských států, tvoří NUTS 0. Ty se dále dělí na menší celky NUTS 1 a tyto pak na úroveň NUTS 2, která se člení na NUTS 3. O rozdělení NUTS 3 na menší jednotky si rozhodují členské státy samostatně (Boháčková a Hrabánková, 2009). Od roku 1990 byla třístupňová klasifikace rozšířena o další dvě lokální úrovně LAU (Novotná, 2007). Kritérium, pro zařazení do příslušné úrovně NUTS je počet obyvatel, viz. tabulka 2.1. Mezi obyvatelstvo dané územní jednotky se řadí pouze osoby mající na tomto území trvalé bydliště (Boháčková a Hrabánková, 2009).

Tabulka 2.1: Územní statistické jednotky NUTS v EU

Úroveň	Maximální počet	Minimální počet
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Zdroj: Skokan, 2003; vlastní zpracování

2.2.3 Základní ukazatele regionálních rozdílů

Přestože existuje celá řada ukazatelů hodnotících celkovou úroveň země či regionů, v tabulce 2.2 jsou zaznamenány základní ukazatele regionálních rozdílů. Pozornost je zaměřena především na ukazatele z ekonomické sféry, a to na hrubý domácí produkt, disponibilní důchod, výdaje na vědu a výzkum a vzdělání. Ze sféry trhu práce byla vybrána míra nezaměstnanosti. Vzhledem k tomu, že ve sledovaných obdobích byly statistiky neúplné, byla jednotlivá období dopočítána pomocí programu SPSS. V této kapitole budou představené zmíněné ukazatele, k jejichž analýze dojde v kapitole 4.

Tabulka 2.2: Základní ukazatele regionálních rozdílů

Ekonomika	HDP, zaměstnanost dle sektorů, disponibilní důchod domácnosti, výdaje na vědu a výzkum
Trh práce	Nezaměstnanost (celková, dlouhodobá, žen a mladistvých), zaměstnanost (celková, mužů a žen)
Demografie	Obyvatelstvo, hustota obyvatel, obyvatelstvo podle věku v %
Životní prostředí	Znečištění ovzduší, vod, objemy odpadů
Vzdělání	Nízké, střední, vysoké

Zdroj: Skokan, 2003; vlastní zpracování

Hrubý domácí produkt

Za základní ukazatel celkové úrovně rozvoje země a životní úrovně obyvatel je stále považován hrubý domácí produkt na obyvatele. Pro hodnocení vývoje dle HDP je důležité, aby údaje za různě velké regiony, které jsou vyjádřené v různých měnách, byly srovnatelné. Vzhledem k tomu, že úroveň regionálního HDP je závislé na velikosti regionu, je používán ukazatel hrubý domácí produkt na obyvatele. V případě srovnávání HDP/obyvatele za jednotlivé regiony je nutné převést ukazatel směnným kurzem na jednotnou měnu. Dalším krokem je eliminace vlivu rozdílů mezi cenovými hladinami. Za tímto účelem je používán tzv. *standard kupní síly (PPS)*, který vyjadřuje umělou měnovou jednotku používanou EU k vyjádření objemu ekonomických agregátů za účelem prostorového srovnání tak, aby byly eliminovány nerovnosti cenových hladin jednotlivých států (Novotná, 2007). Tento ukazatel s sebou nese i určité nevýhody, mezi které patří problém dojíždění za prací (osoby, žijící v jiném městě nebo regionu mohou přispívat k vyprodukovanému HDP, které se vztahuje k regionu, v němž tyto osoby pracují, nikoliv žijí). Dalšími problémy jsou vyloučení transferů, které se mohou k příjmům přičítat či od nich odečítat, úpravy zohledňující rozdíly v cenových hladinách nebo problémy s životním prostředím, aj (Novotná, 2007).

Tabulka 2.3: HDP/obyvatele v PPS za rok 2010 v zemích EU (EU27=100)

Lucembursko	262	Kypr	96
Nizozemí	131	Řecko	87
Dánsko	128	Malta	87
Irsko	128	Slovinsko	83
Rakousko	127	Česká republika	80
Švédsko	123	Portugalsko	80
Belgie	119	Slovensko	73
Německo	118	Maďarsko	65
Finsko	113	Estonsko	63
Velká Británie	112	Polsko	62
Francie	108	Litva	61
Itálie	101	Lotyšsko	54
Španělsko	99	Rumunsko	47
		Bulharsko	44

Zdroj: Eurostat, 2013a; vlastní zpracování

Disponibilní důchod domácností

Vychází se z předpokladu, že domácnosti jsou vlastníky výrobních faktorů (práce, kapitál, půda a přírodní zdroje) a za poskytnutí těchto faktorů získávají důchod. Ten je následně zdaněn a ta část, která zůstane domácnosti k dispozici, se označuje jako **disponibilní důchod** (Jurečka, 2010). Východiskem pro zavedení nového ukazatele se stala otázka dojíždění, kdy více obyvatel v regionu pracuje, než žije. Charakteristickým příkladem je Inner London, Hamburk, Vídeň, Lucemburk nebo Praha, kdy do těchto měst každodenně dojíždí tisíce pracovníků žijících v sousedních nebo blízkých regionech. Cílem tohoto ukazatele je změřit příjem, který je v různých regionech k dispozici a kterým mohou lidé disponovat.

K objektivnímu hodnocení je třeba brát do úvahy i další možné způsoby hodnocení jako jsou výdaje na vědu a výzkum, vzdělání, míra nezaměstnanosti apod. (Novotná, 2007).

Výdaje na vědu a výzkum

Věda a výzkum popisuje potenciál regionu a to z hlediska rozvoje na základě nejnovějších poznatků i jako předpoklad budoucího rozvoje regionu jako celku. Hodnocení vědy a výzkumu (VaV) je založeno na základě velikosti **výdajů na VaV na obyvatele**, resp. na zaměstnance v regionu. Výdaje na VaV jsou sledovány dle vědních oblastí, ale také podle objemu výdajů na VaV, vzhledem k velikosti HDP (Kutscherauer, 2010). Podle *Páté zprávy o hospodářské, sociální a územní soudržnosti* se v roce 2007 výdaje na VaV v EU pohybovaly v průměru kolem 1,9% HDP průměru EU. V některých regionech, jako v Braunschweigu a Stuttgartu v Německu a v Západním Švédsku, vystoupaly výdaje v roce 2007 až na 5-6% HDP. Naproti tomu v bulharském Severen tsentralen a polském Lubušském vojvodství dosahovaly výdaje na VaV hodnot menších než 0,1% HDP, z čehož lze usoudit, že nerovnosti napříč EU, z pohledu výdajů na VaV, jsou rozsáhlé.

Vzdělání

Úroveň vzdělání obyvatel nepřímo ovlivňuje kvalitu života v regionu a projevuje se také na trhu práce. Úroveň vzdělání lze sledovat pouze z formálního hlediska, tzn. prostřednictvím nejvyššího dosaženého vzdělání. Sledování nerovností z tohoto hlediska je založeno na indikátorech, jako je podíl obyvatel s dosaženým středním vzděláním z počtu obyvatel ve věku 15 let a starších a podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním z počtu obyvatel ve věku 15 let a starších. Jedním z cílů strategie Evropa 2020 je zvýšit podíl **osob s terciárním vzděláním ve věku 30 – 34 let**, a to alespoň na 40%. Hlavním důvodem tohoto cíle je fakt, že regiony s vyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných osob mají podstatně vyšší

úroveň produktivity než regiony s nižšími podíly. Osoby s terciárním vzděláním, především výzkumníci, hrají klíčovou roli v tvorbě, předávání a využití nových znalostí. Podíl osob s nízkým vzděláním je ve všech členských státech EU, kromě Kypru, výrazný. U Osob s nízkým vzděláním (osoby, které mají dokončenou maximálně povinnou základní docházku) je menší pravděpodobnost, že tyto osoby budou zaměstnány. Dalším cílem strategie Evropa 2020 v oblasti vzdělání je snížit míru **předčasně ukončeného vzdělání** pod 10%. Dosažení tohoto cíle vyžaduje v některých regionech značné úsilí, jako například v sedmnácti regionech Španělska a Portugalska, kde je tato míra stále nad 30%.

Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti v regionu je jedním z ukazatelů ekonomických podmínek daného regionu. V období mezi lety 2000 až 2008 míra nezaměstnanosti ve většině evropských regionů klesala. K největšímu regionálnímu poklesu došlo v bulharském Severoiztočen a v Varmijskomazurském vojvodství v Polsku, kde míra nezaměstnanosti poklesla až o 15 procentních bodů. Jen u 36 regionů EU se míra nezaměstnanosti zvýšila o 1 procentní bod ve sledovaném období. Největší regionální rozdíly v oblasti nezaměstnanosti se vyskytují především v Belgii, Španělsku, Německu a Itálii. Od roku 2000 až 2007 se regionální rozdíly snížily o 30%, avšak s nástupem krize dochází k opětovnému prohlubování. Průměrná nezaměstnanost se v EU během krize zvyšovala a v roce 2010 přesahovala 10%. Dopady krize na nezaměstnanost se v každé zemi liší. K zemím, kde došlo k vysokému nárůstu nezaměstnanosti, patří např. Španělsko, Irsko a pobaltské země. Zde míra nezaměstnanosti přesahovala 10% (Evropská komise, 2010).

Tyto ukazatele jsou uváděny ve **zprávách o hospodářské (ekonomické) a sociální soudržnosti**. Podle článku 159 Smlouvy o EU je stanoveno, že Komise předkládá každé tři roky Evropskému parlamentu a ostatním institucím zprávu o pokroku dosaženém při upevňování hospodářské a sociální soudržnosti a o způsobu, jakým k tomu přispěly různé prostředky (Skokan a kol., 2008). Kohezní zprávy obsahují studie celoevropského významu, které nesou určitý podtitul, jež charakterizuje současný a následný vývoj blízké budoucnosti EU. Přehled dosavadních kohezních zpráv uvádí tabulka 2.4.

Tabulka 2.4: Zprávy o hospodářské a sociální soudržnosti EU

Zpráva	Zveřejnění	Název zprávy
1.	1996	První kohezní zpráva
2.	2001	Jednota, solidarita, diverzita pro Evropu, její obyvatele a její území
3.	2004	Nové partnerství pro soudržnost, konvergenci, konkurenceschopnost, spolupráci
4.	2007	Rostoucí regiony, rostoucí Evropa
5.	2010	Investování do budoucnosti Evropy

Zdroj: Skokan a kol., 2008; vlastní zpracování

2.3 Teoretické vymezení regionální politiky

Přestože je Evropská Unie považována za jednu z nejbohatších částí světa, existují v prosperitě členských zemí i regionů značné rozdíly (Evropská komise, 2013a). Výrazné rozdíly, vyskytující se v sociálně-ekonomické úrovni jednotlivých regionů, mohou značně ovlivňovat celkový hospodářský rozvoj dané země či vyššího územního celku. V důsledku regionálních problémů začaly vlády jednotlivých evropských zemí uplatňovat regionální politiku, aby tak vytvořily předpoklady pro postupné snižování nebo zmírňování rozdílů a zároveň přispěly ke zvýšení konkurenceschopnosti regionální a národní ekonomiky (Stejskal a Kovárník, 2009).

Jedním z cílů integračního procesu, v němž se Evropa nachází, je snaha o snižování rozdílů v hospodářské úrovni regionů a členských zemí. Přestože v základních smlouvách o Evropském hospodářském společenství (EHS) byl tento cíl stanoven jako jeden z prvořadých, nebyla regionálním problémům věnována zvláštní pozornost, protože šest zakládajících států mělo v podstatě srovnatelnou hospodářskou úroveň. Postupem času, kdy se Společenství rozrůstalo, se regionální diference v hospodářské a sociální úrovni projeví jako výrazné. Bylo zapotřebí na ně reagovat odpovídajícími nástroji a finančními zdroji, se kterými souvisela nutnost zvyšování prostředků určených k postupnému vyrovnávání ekonomické úrovně států a rozvoj regionů v EU pro posílení hospodářské a sociální soudržnosti. Pomocí kohezní politiky se EU a jednotlivé členské státy snaží snížit příliš vysoké rozdíly v životní úrovni mezi regiony a aktivně bojovat proti vysoké nezaměstnanosti, a to obzvlášť podporu hospodářských a sociálních struktur v zaostávajících regionech nebo v regionech s nevyhovující strukturou průmyslu (Wokoun, 2008).

Solidarita a soudržnost jsou dvě základní hodnoty, z nichž regionální politika EU vychází:

- **Solidarita** – reprezentuje pomoc hospodářsky nebo sociálně znevýhodněným občanům a regionům ve srovnání s průměrnou situací v členských státech EU.
- **Soudržnost** – přináší skutečnost, že snižování rozdílů představuje výhodu pro všechny zúčastněné.

Primárním cílem regionální politiky je snižování regionálních disparit členských zemí. Tato politika zaujímá významné postavení i v celkovém fungování EU. Z hlediska finančních prostředků, vynakládaných na zabezpečení svých cílů, se regionální politika řadí na druhou pozici, hned za společnou zemědělskou politiku (Stejskal a Kovárník, 2009).

2.3.1 Definice regionální politiky

Regionální politika představuje konkrétní projev úsilí společnosti o snížení velikosti regionálních nerovností (disparit). Regionální politiku je nutno chápat jako součást souboru ekonomických a sociálních politik, pomocí kterých se země snaží dosáhnout národních cílů, jako jsou ekonomický růst, udržitelný rozvoj, sociální a politická stabilita apod. (Wokoun, 2008). V širším pojetí lze regionální politiku definovat jako politiku představující koncepční i výkonnou činnost státních i regionálních institucí zaměřenou na stanovení hlavních směrů a strategických cílů v regionálním rozvoji a vytváření metod, postupů a zdrojů pro jejich realizaci. Hlavní cíle regionální politiky jsou (Novotná, 2007):

- podpora regionálního rozvoje, jež je orientován na vyrovnání regionálních disparit,
- dosahování růstu blahobytu regionů.

Mezi konkrétní cíle regionální politiky patří zvýšení konkurenceschopnosti regionální a národní ekonomiky v mezinárodním měřítku a vytvoření podmínek pro postupné snížení nadměrných rozdílů ve vývoji jednotlivých regionů.

Regionální politika představuje reakci na existující meziregionální rozdíly – regionální disparity, jež byly vytvořeny v důsledku historického vývoje. Díky existenci disparit vznikají tzv. problémové regiony, které se rozlišují na tři hlavní typy (Skokan, 2003):

- regiony, jež jsou nedostatečně vybavené přírodními zdroji, zejména regiony odlehlé, venkovské,
- regiony, které nedostatečně využívají vlastních zdrojů, obvykle z nedostatku kapitálu,

- regiony se stagnujícími, respektive upadajícími základními odvětvími, které v dobách minulých patřily v tzv. tradičních odvětvích mezi vyspělé regiony.

Díky tomu, že regionální politika nemá jednotnou obecně uznávanou definici, jsou zde uvedeny dvě následující. V **užším pojetí** ji lze definovat jako součást politiky státní, ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území nebo jen v jeho části. Zahrnuje opatření, která napomáhají jednak růstu stupně ekonomické aktivity v území s velkou nezaměstnaností a s malými nadějemi na přirozený ekonomický růst, a na straně druhé opatření sloužící ke kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem (Novotná, 2007). V případě definování regionální politiky je nutné stanovit její cíle, nositele a nástroje potřebné k její realizaci. Vanhove a Klaassen (in Stejskal a Kovárník, 2009; s. 12) tvrdí, že „*regionální politika představuje všechny veřejné intervence, které vedou ke zlepšování geografického rozdělení ekonomických činností, resp. které se pokoušejí napravit určité prostorové důsledky volné tržní ekonomiky pro dosažení dvou vzájemně závislých cílů – ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů.*“

2.3.2 Principy regionální politiky EU

Proto, aby EU snížila rozdíly mezi úrovní rozvoje a zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů, využívá regionální politika pomoci strukturálních fondů a jiných disponibilních finančních nástrojů. Poskytování intervencí se uskutečňuje jedině na základě přesně definovaných principů. Principy jsou rozděleny na základní (koncentrace, partnerství, programování a adicionalita) a doplňkové.

U **principu koncentrace** jde především o snahu směřovat největší prostředky do regionů s největšími problémy, pokud možno na projekty, které přinášejí maximální užitek (Wokoun, 2008). Prostředky jsou věnovány na projekty podle stanovených cílů (Stejskal a Kovárník, 2009). **Princip partnerství** zahrnuje úzkou spolupráci mezi orgány na národní, regionální a místní (lokální) úrovni, určenou každou členskou zemí pro všechny etapy programů. Účelem je zapojení konečných příjemců do samotného procesu a realizace regionální politiky EU. **Princip programování** je třetí hlavní operační princip strukturálních fondů, který poskytuje časový rozvrh pro alokaci pomoci. Důraz je kladen na komplexní přístup k řešení problémů každého regionu. Prostředky z fondů jsou umístovány na základě víceletých a víceoborových programů. Prostředky strukturálních fondů jsou umístovány na schválené programy, které se realizují prostřednictvím konkrétních projektů. **Princip adicionality (doplňkovosti)** stanovuje, že prostředky pocházející ze strukturálních fondů mají

pouze doplňovat výdaje členských zemí. Členské země nesou povinnost poskytnout informace o financování potřebné k ověření doplňkovosti při vytváření plánů a pak pravidelně během poskytování pomoci. Prostředky poskytnuté ze zdrojů EU musí být doplněny určitým podílem zdrojů ze strany příjemce pomoci – ze státního rozpočtu nebo rozpočtů regionálních a místních. V praxi však dochází k tomu, že zdroje poskytnuté ze strany EU jsou doplněny zdroji příjemce, z toho vyplývá, že ve většině případů EU hradí větší část projektu.

V případě **principu monitorování a vyhodnocování** se jedná o princip založený na průběžném sledování a vyhodnocování prováděných opatření a celkové efektivnosti vynakládaných prostředků. Jde o velmi důslednou kontrolu věcného a finančního plnění projektů. Předtím, než je projekt schválen, je vyžadováno podrobné hodnocení jeho dopadů, které je následováno průběžným monitorováním realizace projektu, a nakonec jsou zhodnoceny skutečné přínosy projektu. **Princip solidarity** vychází ze základní filozofie celého integračního procesu. Rozvoj ekonomicky méně vyspělých států je financován z příspěvků hospodářsky vyspělejších zemí prostřednictvím společného rozpočtu. Účelem **principu subsidiarity** je plnění jednotlivých cílů na co nejnížší možné úrovni rozhodování, tedy pokud je možno toto plnění na dané úrovni zajistit (Wokoun, 2008).

2.3.3 Vývoj regionální politiky v Evropské Unii

Vývoj regionální politiky v EU můžeme rozdělit do několika období, které jsou odvozeny od hlavních událostí vývoje EU, jež ovlivnily postavení a rozvoj regionální politiky.

Začátek evropské integrace v letech **1958 – 1973** ještě neobsahoval koordinaci regionální politiky na nadnárodní úrovni. Mezi šesti zakládajícími zeměmi existovala relativní konvergence na ekonomické úrovni a to snižovalo nezbytnost společného řešení regionální politiky na nadnárodní úrovni. V zemích, kde se vyskytovaly určité vnitřní problémy, se národní regionální politika uplatňovala již od konce 40. let 20. století, a proto tyto země nebyly ochotny přijímat mezinárodní obecné principy společné politiky (Stejskal a Kovárník, 2009). V roce 1958 došlo k založení *Evropského sociálního fondu (ESF)*.

V letech **1974 – 1985** prošla světová ekonomika hospodářskými turbulencemi, které měly dopad na další vývoj regionální politiky mezi členskými státy Evropských společenství. Z důvodu výskytu strukturálních krizí docházelo ke zvolnění celkové hospodářské dynamiky v jednotlivých státech. Významným mezníkem pro regionální politiku byl rok 1973, kdy se Evropské společenství rozšířilo o Dánsko, Irsko a Velkou Británii. Díky vstupu zemí do

Společenství se zvýraznilo rozdíly nejen mezi členskými státy, ale zejména mezi jednotlivými regiony. Velká Británie je považována za kolébkou regionální politiky díky výrazným disparitám, které byly značně prohloubeny v období hospodářské krize, která postihla především tradiční odvětví (těžba uhlí, hutnictví, textilní výroba). Severozápadní nebo severovýchodní regiony, závislé na těchto odvětvích, převyšovaly 25% míru nezaměstnanosti na rozdíl od Londýnské aglomerace či jihovýchodního regionu, kde míra nezaměstnanosti dosahovala 14% (Novotná, 2007). V důsledku výskytu disparit očekávala Velká Británie přínos ze svého zapojení do ES, a proto začala prosazovat vznik společné regionální politiky. Spolu s Irskem, Dánskem a Itálií podporovala zřízení *Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF)*, který byl ustanoven v roce 1975 a stal se základním nástrojem regionální politiky ES k řešení značných regionálních rozdílů ve Společenství (Stejskal a Kovárník, 2009).

V období **1986 – 1993** byl zahájen projekt jednotného vnitřního trhu schválením tzv. *Aktu o jednotné Evropě*. Novým prvkem se stalo střednědobé plánování regionálních programů, což vedlo ke snížení regionálních nerovností. Se vstupem Španělska a Portugalska, které se staly velkými příjemci pomoci, nastala nutnost hledat efektivnější způsoby realizace integračních cílů. Nejvíce kritizována byla nízká míra koordinace se zemědělskou a sociální politikou. Pro odstranění této překážky byla v roce 1988 provedena reforma regionální politiky a nejvyššími orgány ES bylo přijato rozhodnutí o integraci regionální politiky s částí sociální a zemědělské politiky do tzv. *strukturální politiky*. Snahou reformy bylo snížit finanční prostředky jdoucí do Společné zemědělské politiky a naopak posílit strukturální fondy. Došlo tak k přestavbě fungování fondů solidarity, které jsou nazývané jako „strukturální fondy“ (Boháčková a Hrabánková, 2009).

Na zasedání Evropské rady v Edinburgu v roce 1992 byl přijat nový rozpočtový rámec na období **1994 – 1999**, který představoval pro strukturální politiku úpravy strukturálních fondů a posílení jejich finančních obnosů. V souvislosti s uzavřením Maastrichtské smlouvy byl v roce 1993 ustanoven *Fond soudržnosti* stojící mimo ostatní fondy a rovněž byl vytvořen konzultativní orgán Evropské komise – *Výbor regionů*. Ten je složen ze zástupců místních orgánů a jeho působnost byla posílena Amsterodamskou smlouvou z roku 1997. V roce **1995** se k EU připojilo Rakousko, Finsko a Švédsko. Díky novým skandinávským zemím došlo k zformulování 6. cíle – podpora rozvoje a strukturálních změn regionů s extrémně nízkou mírou zalidnění (Skokan, 2003). Roku 1994 byly schváleny dokumenty *Evropa 2000+* a *Principy rozvojové politiky evropského prostoru*. Základním úkolem těchto dokumentů bylo přispět k dosažení dvou primárních cílů Společenství, a to hospodářské

a sociální soudržnosti a budování vnitřního trhu. Tyto dokumenty tvoří základ regionálního rozvoje a předznamenávají nové trendy v rozvoji evropského prostoru, a to i přesto, že neměly právní závaznost (Stejskal a Kovárník, 2009).

Činnost Společenství, která byla prováděna v programovacím období **2000 – 2006** prostřednictvím strukturálních fondů – Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF), Evropský sociální fond (ESF) – dále pak pomocí orientační sekce Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EAGGF), Finanční nástroj pro orientaci rybolovu (FIFG), Fondu soudržnosti (CF) Evropské investiční banky (EIB) a jiných dostupných finančních nástrojů, podporovala dosahování obecných cílů. V období 2000 – 2006 se prosazovala snaha po větší efektivitě využívání finančních prostředků. Reforma z roku 1999 spojila Cíl 2 a 5 a také Cíle 3 a 4, což vedlo ke snížení počtu cílů z šesti na tři:

- **Cíl 1: podpora rozvoje a strukturálního přizpůsobování regionů, které ve svém rozvoji zaostávají,**
- **Cíl 2: podpora hospodářské a sociální přeměny oblastí, jež čelí strukturálním obtížím,**
- **Cíl 3: podpora adaptace a modernizace politik a systémů vzdělávání, odborné přípravy a zaměstnanosti.**

Zaměření **Cíle 1** bylo rozšířeno o obsah dřívějšího cíle 6, který byl zaměřen na pomoc řídkce zalidněným regionům. Cíl 1 byl určen pro regiony NUTS 2 s HDP na obyvatele nižším než 75% průměru EU, nejodlehlejší zámořské regiony EU a regiony bývalého cíle 6. Dále existovalo přechodné období, které trvalo 6 nebo 7 let a bylo určeno pro regiony, jež v minulém programovacím období čerpaly z Cíle 1 a pro léta 2000 – 2006 nesplnily kritéria, tedy měly vyšší HDP na obyvatele. **Cíl 2** byl určen regionům postiženým socioekonomickou restrukturalizací, přičemž nezískaly pomoc z Cíle 1. Cíl 2 byl určen územím na úrovni NUTS 3, popřípadě mikroregionům nezahrnutých pod Cíl 1. Oblastmi spadajícími pod Cíl 2 byly venkovské oblasti, jejichž hustota osídlení byla menší než 100 obyvatel/km², městské oblasti se špatným stavem životního prostředí, s vysokou úrovní chudoby nebo dlouhodobou nezaměstnaností a oblasti závislé na rybolovu. Na rozdíl od Cílů 1 a 2, které byly regionální, **Cíl 3** byl plošný. Tento cíl poskytoval finanční pomoc regionům mimo regiony spadající pod Cíl 1 a stanovil politický referenční rámec pro všechna opatření pro podporu lidských zdrojů na určitém státním území (Evropská komise, 1999).

V roce 1997 předložila Evropská komise **Agendu 2000**, reformní materiál, který legislativně upravuje perspektivy rozvoje EU od počátku nového tisíciletí v oblasti prohlubování integrace. Materiál obsahoval návrhy Evropské komise na reformu existujících politik a finanční rámec pro programové období 2000 – 2006. Dále se zabývá strukturálními fondy, kde byla vyžadována větší koncentrace podpor, zjednodušení a decentralizace způsobu financování fondů. Evropskou komisí bylo doporučeno zachování existence Fondu soudržnosti. Změny v politickém uspořádání Evropy v 90. letech vzbudily silný zájem bývalých socialistických zemí střední a východní Evropy o připojení do evropských struktur. Evropská unie tento zájem podporovala, a proto projevila snahu pomoci transformaci těchto ekonomik. Z tohoto důvodu vznikly v určitých oblastech předvstupní pomocné nástroje, které měly usnadnit vstup do EU a zároveň naučit kandidátské státy pracovat se strukturálními podporami. Mezi předvstupní pomocné nástroje patří:

- **ISPA** – založen na Nařízení *Rady (ES) č. 1267/1999* z 21. 6. 1999. Úkolem tohoto nástroje bylo napomoci kandidátským zemím tak, aby se přizpůsobily normám infrastruktury v oblasti životního prostředí a dopravy. Zvláštní pozornost pomoci měla být věnována zemím, jejichž potřeby byly největší. Po finanční stránce byla pomoc stanovena na období 2000 – 2006.
- **SAPARD** – založeno na *Nařízení Rady (ES) č. 1268/1999* z 21. 6. 1999. Jednalo se o podporu v oblasti zemědělství a rozvoje venkova.
- **PHARE** – založený na *Nařízení Rady (ES) č. 3906/89* z 18. 12. 1989. Z počátku působení fond financoval požadavky a potřeby jednotlivých kandidátských zemí vzniklé v procesu transformace jejich ekonomik. Později bylo financování poskytováno pouze na přípravu vstupu do EU (Boháčková a Hrabánková, 2009).

Rok 2004 se vyznačuje největším rozšířením Unie, ke které se připojilo 10 nových států střední a východní Evropy. Hlavním úkolem se stala snaha o větší efektivnost využívání finančních prostředků (Stejskal a Kovárník, 2009). Finanční prostředky, určené k naplňování cílů regionů, byly rozděleny podle toho, jestli daný region splňuje potřebná kritéria ve srovnání s ostatními regiony (Novotná, 2007). Pro programové období 2000 – 2006 rozhodla Evropská rada vyčlenit 213 mld. EUR na strukturální opatření (Boháčková a Hrabánková, 2009).

Programovací **období 2007 – 2013** bylo významné pro čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů především pro nové členské země, kterými se v roce 2007 staly

Bulharsko a Rumunsko. Zásady reformy politiky soudržnosti EU pro toto období stanovila *Třetí zpráva o soudržnosti* v únoru 2004 (Novotná, 2007). Tato zpráva popisuje informace o stavu regionů v rozšířené Evropské unii, a to na příkladech příjmů, zaměstnanosti a produktivity (Wokoun, 2008). Evropská komise předložila v této zprávě nový návrh na reformu politiky soudržnosti, která vymezuje prioritní oblasti pro období 2007 – 2013. Těmito oblastmi byly strategické přístupy pro programy politiky soudržnosti, zaměření programů pro zaměstnanost a růst, zaměření na sektory, jež jsou důležité pro splnění cílů Lisabonské strategie² a zredukování počtu finančních nástrojů pro ekonomickou kohezi. Stanoveny byly **3 cíle:**

- 1. Cíl Konvergence,**
- 2. Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost,**
- 3. Cíl Evropská územní spolupráce.**

Cíle pro programové období 2007 – 2013 byly zakotveny v Nařízení *Rady (ES) č. 1083/2006* z 11. 7. 2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení *Narřízení Rady (ES) č. 1260/1999*, to v kapitole II., čl. 3.

Cíl Konvergence zahrnoval členské státy a regiony, jejichž rozvoj zaostával. Tento cíl byl zaměřen na regiony spadající pod úroveň NUTS 2, jejichž HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly byl nižší než 75% průměru EU25. Regiony splňující toto kritérium směly čerpat ze strukturálních fondů. Regiony, které byly postihnuty statistickým dopadem souvisejícím se snížením průměru Společenství po rozšíření Evropské unie, měly z tohoto důvodu dostávat značnou přechodnou podporu, aby mohly dokončit konvergenční proces. Tato podpora skončila v roce 2013 a již nemá následovat další přechodné období. Členské státy, na které byl zaměřen Cíl Konvergence a jejichž hrubý národní důchod (HND) na obyvatele byl nižší než 90% průměru EU, čerpaly podporu v rámci Fondu soudržnosti (Evropská komise, 2006a).

Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost se vztahoval na regiony, jež nespádaly pod Cíl Konvergence. Smyslem bylo podpořit konkurenceschopnost a atraktivnost regionů a posílit zaměstnanost. Pod Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost spadaly také regiony NUTS 2, se statutem „phasing in“ – regiony vztahující se k Cíli

² Záměrem Lisabonské strategie bylo vytvořit z EU nejkongurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomiku, která je schopná zajistit udržitelný hospodářský růst, vytvořit více a lepší pracovní místa a zabezpečit větší sociální soudržnost, a to do roku 2010.

Konvergence, ale jejichž HDP na obyvatele byl vyšší než 75% průměru EU15. Mezi prostředky sloužící k dosažení cíle patřily např. investice do hmotného a lidského kapitálu, inovace a ekonomika založená na znalostech, ochrana a zlepšování životního prostředí, zvyšování dostupnosti trhu práce pro pracovní síly a podniky, adaptace pracovních sil a podniků na změněné podmínky, a dostupnost a rovnost v přístupu na trh práce pro všechny (Boháčková a Hrabánková, 2009). Podpora byla uskutečňována prostřednictvím ERDF a ESF.

Cíl Evropská územní spolupráce byl určený pro harmonickou a vyváženou integraci území Evropské unie, podporoval spolupráci mezi jejími různými částmi při řešení významných problémů na úrovni Společenství, a to na třech stupních:

- **přeshraniční spolupráce,**
- **nadnárodní spolupráce,**
- **meziregionální spolupráce.**

Pro účely přeshraniční spolupráce byly pro financování způsobilé regiony Společenství úrovně NUTS 3, nacházející se podél všech vnitřních a některých vnějších pozemních hranic a všechny regiony EU úrovně NUTS 3 podél námořních hranic, které jsou od sebe obecně vzdáleny nejvýše 150 kilometrů. Dále byla podporována meziregionální a nadnárodní spolupráce regionů. Tento cíl byl financovaný z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

Jádro regionální politiky EU bylo tvořeno strukturálními fondy, které se soustředily na snižování rozdílů v úrovni rozvoje různých regionů členských zemí a zmenšování zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů nebo ostrovů. Finanční příspěvky plynoucí ze strukturálních fondů byly nevratné. Strukturální fondy nebyly jediným finančním zdrojem EU pro realizaci regionální politiky, dalším zdrojem mohly být například úvěry od Evropské investiční banky. Zdroje financí pro strukturální fondy tvořily finanční příspěvky od všech členských států směřující do společného rozpočtu Unie.

Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF) byl založen v roce 1975 na základě *Nařízení Rady (EHS) č. 724/1975 z 18. 3. 1975 o zřízení Evropského fondu regionálního rozvoje*. V programovém období 2007 – 2013 byla aktivita fondu legislativně upravena formou *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 z 5. 7. 2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj*. Toto nařízení vymezovalo úkoly a rozsah pomoci s ohledem na cíle Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropská územní spolupráce. Činnost fondu byla v blízkém vztahu s jednotlivými cíli. V rámci **Cíle**

Konvergence napomáhal fond podporovat udržitelný integrovaný regionální a místní hospodářský rozvoj a zaměstnanost. Pro **Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost** byly intervence z fondu zaměřeny na inovace a znalostní ekonomiku, na životní prostředí a na přístup k dopravním a telekomunikačním službám obecného hospodářského zájmu. V rámci **Cíle Evropská územní spolupráce** byly intervence zaměřovány na rozvoj přeshraničních činností a rozvíjení nadnárodní spolupráce či posílení účinnosti regionální politiky EU (Boháčková a Hrabánková, 2009).

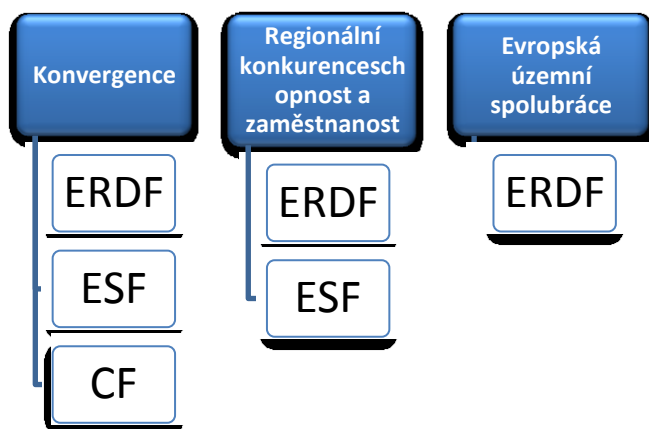
Hlavním cílem tohoto fondu bylo směřovat finanční podporu do zaostalých a pomalu se rozvíjejících regionů EU, napomáhat jejich rozvoji a eliminovat závažné ekonomické a sociální nerovnosti. Tento fond přispíval k rozvoji infrastruktury, zakládání a růstu malých a středních podniků, podporování zaměstnanosti a místního rozvoje, dále přispíval k rozvoji konkurenceschopnosti podniků, rozvoji informační společnosti a ochraně životního prostředí apod. Zabýval se také rozvojovými aktivitami v postižených městských a venkovských oblastech (Novotná, 2007).

Evropský sociální fond (ESF) byl založen již v roce 1960 a byl prvním fondem, který pracoval na celoevropské úrovni. V obecné rovině byly vymezovány úkoly fondu v programovacím období 2007 – 2013 na základě *Nářízení Rady (ES) č. 1083/2006*. V souladu se strategií EU podporoval aktivity a politiky v oblastech zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů. Stejně jako ERDF se angažoval v naplňování Cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Cíle Konvergence, kde podporoval růst zaměstnanosti v nejméně ekonomicky vyspělých členských zemích a regionech. Ze strukturálních fondů v rámci **Cíle Konvergence** mohly čerpat pomoc regiony na úrovni NUTS 2, jejichž HDP/obyvatele je nižší než 75% průměru EU25. V rámci **Cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost** směly čerpat regiony NUTS 2, které nespádaly pod Cíl Konvergence a regiony, jejichž HDP/obyvatele přesahovalo 75% průměru EU15, v tomto případě se jednalo o regiony, které byly na přechodném a zvláštním základě způsobilé pro financování ze strukturálních fondů (Evropská komise, 2006a). Podpora z ESF byla zaměřena např. na integraci nezaměstnaných osob na pracovní trh, osob postižených dlouhodobou nezaměstnaností, integrací mladých lidí do pracovního procesu, na stabilizaci a růst zaměstnanosti nebo na posílení systému vzdělávání a další kvalifikace (Novotná, 2007).

Fond soudržnosti (CF) byl zřízen v roce 1994 a to na základě *Nářízení Rady (ES) č. 1164/1994*. Tento fond měl za úkol přispívat k posilování hospodářské a sociální soudržnosti. Na rozdíl od ERDF a ESF **není Fond soudržnosti strukturálním fondem**. Právo na čerpání

pomoci z Fondu soudržnosti měly členské státy a regiony s hrubým národním produktem na obyvatele menším než 90% průměru Společenství. Fond soudržnosti poskytoval prostředky na velké investiční projekty v sektorech životního prostředí a dopravy v členských státech Unie. V souvislosti s životním prostředím směl fond zasahovat do oblastí, které souvisely s udržitelným rozvojem, jenž představoval nesporné přínosy z hlediska životního prostředí, totiž do energetické účinnosti a využívání obnovitelných zdrojů energie. V odvětví dopravy mohl fond zasahovat do železniční, říční a námořní dopravy, do řízení silniční, námořní a letecké dopravy, ekologické městské dopravy a veřejné hromadné dopravy (Evropská komise, 2006b). Cílem fondu bylo přispívat k financování projektů, které byly zaměřeny na životní prostředí a transevropské dopravní infrastrukturu síť³. Prostředky se rozdělovaly na základě přesných a objektivních kritérií, jako je počet obyvatel, HDP/obyvatele, rozloha a další socioekonomické činitele (Novotná, 2007).

Obrázek 2.2: Nástroje a cíle regionální politiky pro období 2007 - 2013

Zdroj: Vlastní zpracování, 2013

Kohezní politika v **programovacím období 2014 – 2020** se vedle obecného cíle, tedy snižování rozdílů ve stupni rozvoje regionů v EU, soustředí i na naplňování cílů strategie Evropa 2020, mezi které patří nastartování růstu, tvorba pracovních míst, boj proti změně klimatu, řešení energetické závislosti, omezení chudoby a sociálního vyloučení (Evropská komise, 2013b). Od této Strategie si EU slibuje, že Evropu přivede na dráhu udržitelného růstu, který bude založený na vyspělých technologiích, a který bude zároveň zaručovat vysokou míru sociální soudržnosti. Novinkou v regionální politice je snížení počtu cílů ze tří na dva:

³ Transevropská dopravní síť: jde o síť silničních a železničních koridorů, mezinárodních letišť a vodních cest. Důvodem zřízení transevropské dopravní sítě bylo zlepšení dopravní infrastruktury v mezinárodní sféře.

- **Investice pro růst a zaměstnanost,**
- **Evropská územní spolupráce.**

Další novinkou kohezní politiky je rozšíření počtu zapojených fondů a jejich nasměrování k naplňování cílů Strategie Evropa 2020. Tyto fondy se souhrnně nazývají **Evropské strukturální a investiční fondy** (ESIF) a jsou složeny se ze dvou strukturálních fondů - Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF) a Evropský sociální fond (ESF) - Fondu soudržnosti (CF), Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a Evropského námořního a rybářského fond (EMFF).

Evropský fond pro regionální rozvoj se soustřeďuje především na podporování produktivních investic určených převážně pro malé a střední podniky, na budování infrastruktury pro základní služby občanům a podnikatelům, na investice do výzkumu a vývoje, na zajištění vnitřního potenciálu regionů a pro vytváření sítí, spolupráce a výměnu zkušeností. **Evropský sociální fond** se zaměřuje na podporu vysoké úrovně zaměstnanosti a kvalitních zaměstnání, na mobilitu pracovních sil. Dále je cílem ESF povzbudit k vyšší úrovni vzdělávání a výcviku, podporovat rovnost pohlaví a podpořit sociální začleňování a boj s chudobou. Cílem **Fondu soudržnosti** jsou investice do oblastí životního prostředí, dopravní infrastruktury evropského významu a efektivního využívání energie. **Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova** je zacílen na podporu konkurenceschopnosti zemědělství, udržitelného nakládání s přírodními zdroji a na vyvážený rozvoj venkovských území. Podpora z **Evropského námořního a rybářského fondu** je v ČR zaměřena na podporu akvakultury, která je konkurenceschopná, životaschopná a sociálně i environmentálně udržitelná a zároveň podpoří rozvoj území (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2013).

Pro politiku soudržnosti v období 2014 – 2020 jsou regiony rozděleny na (Česká spořitelna, 2011):

- **méně rozvinuté regiony** – HDP/obyvatele je nižší než 75% průměru Unie,
- **přechodné regiony** – HDP/obyvatele se pohybuje mezi 75% a 90% průměru EU27,
- **více rozvinuté regiony** – HDP/obyvatele je vyšší než 90% průměru EU27.

Pro každou kategorii regionů je stanoven podíl z Evropského sociálního fondu. Fond soudržnosti nadále podporuje členské státy a regiony, jejichž HNP/obyvatele je nižší než 90% průměru EU27 (Česká spořitelna, 2011).

Mezi další novinky politiky soudržnosti patří nastavení systému předběžných podmínek, zpřísnění pravidel pro vyplácení záloh členskými státy, zjednodušená a mezi fondy sblížená pravidla pro způsobilost výdajů, vyšší míra uplatnění finančních nástrojů na úkor dotací, znovuzavedení pravidla N+3 pro časovou způsobilost výdajů a další.

3 Socioekonomická charakteristika a regionální struktura Itálie

3.1 Obecná charakteristika

Italská republika je stát jižní Evropy rozkládající se na celém Apeninském poloostrově, který je omýván Jaderským, Iónským, Tyrhénským, Ligurským a Středozeňským mořem. Celková délka pobřeží je 7 600 km (Itálie – průvodce, 2014a). Země sousedí s Francií, Švýcarskem, Rakouskem a Slovinskem. Uvnitř státu se rozkládají dva vnitřní státy, a to Vatikán ležící v Římě a San Maríno, které se nachází v severovýchodní části italského státu. Itálie je hornatou zemí, na jejímž území se rozkládá rozsáhlé pohoří Alp s nejvyšší horou Monte Bianco (Mont Blanc 4 807 m. n. m.), která leží na hranici Itálie a Francie a je zároveň nejvyšší horou Evropy. Na jih od Alp se nachází Pádská nížina, od níž vybíhá na jih Apeninský poloostrov, jež tvoří proslulou botu. Středem poloostrova se rozkládá pohoří Apeniny, které je lemováno po obou stranách pobřežními nížinami. Neméně významnou součástí země jsou ostrovy, mezi které patří Sardinie a Sicílie, ale také Toskánské souostroví, jehož součástí je Elba, Liparské ostrovy a další. Na území Itálie se vyskytují i významné sopky jako například Etna, která je zároveň největší aktivní sopkou Evropy, Vesuv ohrožující město Neapol nebo vulkán Stromboli na Liparském souostroví. Itálie se nachází na zlomu dvou litosférických desek, jehož důsledkem je občasná seismická a vulkanická činnost. Podnebí se dělí do tří pásem: pro sever jsou typické studené zimy a teplá léta, oblast kolem Pádské nížiny je charakteristická studenou zimou a horkým vlhkým létem, jih se vyznačuje suchými horkými léty a mírnými zimami (Jepson, 2010). Řeka Pád spolu s řekou Adige patří mezi nejdelší řeky ústící do Jaderského moře, které se nachází na východním pobřeží. Pád je důležitý veletok protékající Pádskou nížinou a městem Turín. Mezi další významné řeky Itálie patří řeka Tibera, která ústí v Římě do Tyrhénského moře a řeka Arno protékající Florencií a Pisou.

Úředním jazykem je italština, která patří do skupiny románských jazyků. V Itálii se vyskytuje u mnohých regionů rozdílnost v dialektu. Italštinu používají kromě Italů také obyvatelé San Marína a Vatikánu, naopak v několika regionech Itálie jsou oficiálně uznávané menšinové jazyky jako němčina v Jižním Tyrolsku, francouzština v regionu Valle d'Aosta a slovinština v oblasti Friuli - Venezia Giulia.

Hlavním městem Italské republiky je Řím, který je zároveň jednou z významných světových metropolí. Město se rozkládá na obou březích řeky Tibery v oblasti Lazio. V Římě žije skoro 2,7 milionu obyvatel a díky tomu je největším městem Itálie. Za Římem pak

následují města jako Milán, Neapol, Turín, Palermo a další (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014).

3.1.1 Politický systém

Itálie je demokratická republika, v jejímž čele stojí prezident republiky. Jeho funkce představuje kompromis mezi protokolární a symbolickou mocí, jež má například německý prezident, a silnějšími výkonnými pravomocemi, které má např. francouzský prezident. Prezident republiky je volen Parlamentem. Funkční období prezidenta trvá sedm let a v současnosti jím je Giorgio Napolitano, který zastává tento post již podruhé (Halásková, 2012). Moc zákonodárnou má v zemi Parlament, který je dvoukomorový a skládá se z Poslanecké sněmovny a Senátu, volených současně a na dobu pěti let (Klokočka a Wagnerová, 2004). Poslanecká sněmovna čítá 630 stálých členů, Senát má 315 volených senátorů a 5 doživotních senátorů, kteří jsou jmenováni prezidentem republiky. Výkonnou moc tvoří Rada ministrů, kterou sestavuje a řídí předseda Rady ministrů – premiér, jmenovaný prezidentem. Rada ministrů je odpovědná parlamentu.

3.1.2 Itálie a Evropská unie

Itálie je členem EU od roku 1952 a patří do skupiny zakládajících států. Již od 50. let minulého století prosazovala myšlenku unie evropských zemí a právě proto vyvolala řadu kroků vedoucích ke sjednocené Evropě. Alcide de Gasperi, Luigi Einaudi, Carlo Sforza, Gaetano Martino, Altiero Spinelli nebo Guido Carli, to jsou významní političtí představitelé dokazující zájem italského obyvatelstva o evropskou integraci. V červnu roku 1955 se v sicilském městě Messina uskutečnila konference, na níž se ministři zahraničí zakládajících států rozhodli zahájit proces evropské ekonomické integrace, která se měla stát nástrojem uskutečnění budoucí politické unie. Tato konference tak umožnila vznik Evropského hospodářského společenství (EHS) a Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM). Na Itálii byla upřena pozornost ze strany Evropy v době jejího předsednictví v polovině roku 1990, kdy byly položeny základy pro zavedení společné měny a bylo ustanoveno datum přechodu k druhé etapě hospodářské a měnové unie. V 90. letech se konal summit Společenství v Římě, kde byla vyjádřena vůle k postupnému přechodu k politické unii. V druhé polovině roku 2014 vystřídá Itálie v předsednictví Rady EU Řecko a ocitne se tak již po dvanácté v této funkci. V Evropském parlamentu zastupuje Itálii 73 poslanců a v Radě EU drží Italská republika 29 hlasů (Euroskop, 2014). Kromě členství v Evropské unii je Itálie také členem UN, WTO, IMF, EBRD, G-7, IBRD, OSCE a OECD a mnoha dalších mezinárodních organizací.

3.1.3 Obyvatelstvo

Itálie je čtvrtým nejlidnatějším státem Evropské unie a to hned po Německu, Francii a Velké Británii a ve světovém žebříčku zaujímá 24 příčku. V roce 2010 žilo v Italské republice přes 60 milionů obyvatel. Stejně jako celou Evropu trápí Itálii problém se stárnutím obyvatelstva. Itálie je zemí, kde se vyskytuje vyšší podíl obyvatel ve věku nad 65 let, naopak velmi nízký je podíl dětí do 14 let, což souvisí s nízkou porodností a téměř nulovým přírůstkem obyvatel. Na stárnutí obyvatelstva má vliv i vysoká naděje dožití při narození, která je u mužů 79 let a u žen 84 let. Průměrný věk obyvatel byl v roce 2010 42,8 let (Istat, 2011). Během let 2000 – 2010 se populace Itálie spíše zvyšovala. Přestože míra fertility roste, je stále pod stanovenou hranicí 2,1 (OECD, 2014a).

Na území Itálie se 98% obyvatel hlásí k italskému občanství. Existují zde však i jiné národnostní menšiny jako německá (region Alto – Adige), francouzská (region Valle d’Aosta), slovinská (region Friuli - Venezia Giulia) a další. Z hlediska migračních toků patří Itálie k jedné z cílových zemí. V roce 2010 připadalo 7 cizinců s trvalým pobytem na 100 obyvatel Itálie a tento trend má zvyšující se charakter (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014). V roce 2001 žilo na území Italské republiky přes milion cizinců, o devět let později byl počet cizinců téměř čtyřikrát vyšší. Významný je také problém nelegálních uprchlíků pocházejících např. z Afriky, kde v posledních letech probíhá řada zejména politických nepokojů.

Tabulka 3.1: Vybrané ukazatele populace v Itálii

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Populace (v tisících osob)*	57 189	57 348	57 474	57 478	57 553	58 134	58 435	58 880	59 336	59 752	60 051
Přírůstek obyvatel v %	0,0	0,1	0,3	0,8	1	0,7	0,6	0,7	0,8	0,6	0,5
Míra fertility	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4

Zdroj: OECD, 2010a, vlastní zpracování

*Pozn. Zdroj: OECD, 2014a; vlastní zpracování

3.2 Zjednodušená situační analýza

3.2.1 Ekonomická charakteristika

Ekonomika Itálie je řazena mezi nejvyspělejší na světě. Jde o průmyslovou ekonomiku, která je rozdělená na rozvitý průmyslový sever, kde dominují soukromé společnosti a na méně rozvinutý, vysoce dotovaný, zemědělský jih s vysokou nezaměstnaností. Z hlediska zapojení Itálie do mezinárodního obchodu je nejdůležitějším sektorem italské ekonomiky průmysl, přestože se v roce 2010 podílel na tvorbě HDP jen 22,4%. Silné zastoupení v průmyslovém odvětví má hutnický, strojírenský, chemický, farmaceutický a papírenský průmysl. Nejdůležitější místo ve spotřebním průmyslu má textilní, obuvnický a oděvní průmysl, který je již řadu let pod tlakem asijské konkurence. Průmysl ustoupil sektoru služeb, který se podílel v roce 2010 na tvorbě hrubého domácího produktu 65,5%. Tato skutečnost odpovídá trendu v průmyslově vyspělých zemích světa. Zemědělství, se svým 1,7% podílem na tvorbě HDP, zaujímá třetí místo. V zemi se nejvíce pěstuje ovoce, zelenina, vinná réva, obilí a olivy (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014). Italské hospodářství je do značné míry poháněno výrobou vysoce kvalitního spotřebního zboží, které je vyprodukováno malými a středními podniky, které jsou rodinného charakteru. Negativním jevem italské ekonomiky je výskyt šedé a černé ekonomiky, která podle některých odhadů dosahuje až 17% HDP. Tyto aktivity se provádějí nejčastěji v zemědělství, stavebnictví a v sektoru služeb. Itálie je chudá na suroviny. Kromě výskytu mramoru, soli, lignitu a několika ropných polí na Sicílii, musí země pro svůj náročný průmysl suroviny dovážet. Hrubý domácí produkt na obyvatele v Itálii se pohybuje nad průměrem Evropské Unie. Zpomalení italské ekonomiky lze sledovat ještě před prohloubením finanční krize, kdy hrubý domácí produkt klesal již od roku 2007. V době příchodu finanční krize a následné ekonomické recese, začala země kumulovat ztrátu reálného HDP, která byla mezi zeměmi eurozóny nejvyšší (CIA, 2014). Vládní dluh v roce 2010 v Itálii dosahoval 1,89 bilionu eur, což představuje 119% HDP. Vzhledem k tomu je Itálie po Řecku druhou nejzadluženější zemí eurozóny. V druhé polovině 90. let byl dluh ve výši 120% a do roku 2007 se ho podařilo italské vládě snížit na 103% HDP. Avšak vlivem finanční krize se znovu zvýšil. Italský vládní dluh přesahuje průměrné zadlužení eurozóny, které v roce 2010 dosahovalo 85,4% HDP. V porovnání s některými vyspělými ekonomikami Unie, jako například s Francií nebo Velkou Británií, má Itálie vládní dluh podstatně vyšší, avšak rychlost růstu dluhu je v Itálii pomalejší (Železný, 2012). V tabulce 3.2 jsou zobrazeny vybrané makroekonomické ukazatele Itálie.

Tabulka 3.2: Vybrané makroekonomické ukazatele Itálie od 2000 - 2010

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP v mld. EUR	1 198	1 256	1 302	1 341	1 397	1 436	1 493	1 554	1 575	1 519	1 551
HDP/obyvatel v PPS	22 400	23 400	23 000	23 000	23 200	23 700	24 800	26 000	26 100	24 400	25 100
Růst reálného HDP	3,7	1,9	0,5	0,02	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,7
Míra inflace	2,6	2,3	2,6	2,8	2,3	2,2	2,2	2	3,5	0,8	1,6
Vládní dluh v % HDP	108,6	108,3	105,4	104,1	103,7	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,4

Zdroj: Eurostat, 2014a; vlastní zpracování

Trh práce

Struktura zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích je nesouměrná. Nejméně zaměstnaných je v sektoru zemědělství, kde v roce 2010 pracovalo 4,0% obyvatel v produktivním věku. Oproti průměru EU, který představuje 5,4%, je zaměstnanost v italském zemědělství nižší. Lepší situace je v průmyslu, kde bylo v Itálii zaznamenáno 27,1% pracujících, na rozdíl od průměru EU (23,3%). Nejvíce zaměstnanců pracuje v sektoru služeb, jako například v oblasti cestovního ruchu, který je pro zemi velmi významný. Podle Evropského statistického úřadu bylo v sektoru služeb v roce 2010 zaměstnáno v Itálii 68,9% obyvatel v produktivním věku. Ve srovnání s průměrem Evropské unie, který byl v roce 2010 71,4%, byla zaměstnanost v sektoru služeb nižší (Eurostat, 2014e). Nejvyšší význam pro zaměstnanost v sektoru služeb má obchod včetně hotelových činností, na druhém místě se umístily služby, které nejsou určeny k prodeji, jako je státní správa, zdravotnictví aj. (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014). Celková zaměstnanost v letech 2000 – 2010 přesahovala 20 milionů osob ve věku 15 – 64 let. Do roku 2008 měla míra zaměstnanosti v Itálii rostoucí trend, naopak v letech 2009 a 2010 byl zaznamenán pokles míry zaměstnanosti. Přestože má míra nezaměstnanosti klesající tendenci, je stále vysoká. V době před finanční krizí byla míra nezaměstnanosti upadající, ale od roku 2008 dochází k trvalému nárůstu.

Tabulka 3.3: Vybrané ukazatel trhu práce v Itálii

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zaměstnaní (v tisících osob)*	20 753	21 169	21 478	21 710	22 059	22 214	22 618	22 846	23 010	22 650	22 496
Míra zaměstnanosti v %	53,7	54,8	55,5	56,1	57,6	57,6	58,4	58,7	58,8	57,5	56,9
Míra nezaměstnanosti v %	10,0	9,0	8,5	8,4	8	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti v %	6,2	5,6	5,0	4,9	4,0	3,9	3,4	2,9	3,1	3,5	4,1

Zdroj: Eurostat, 2014b; vlastní zpracování

*Pozn.: Celková zaměstnanost a míra zaměstnanosti osob ve věku 15 – 64 let

Vzdělání

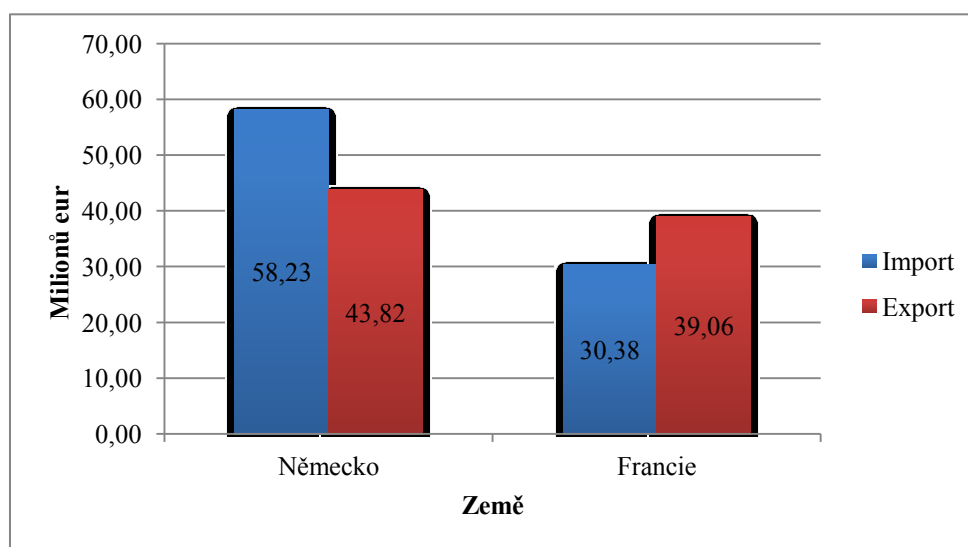
Italské školství je rozděleno na předškolní docházku, základní vzdělávání, nižší střední vzdělání, vyšší střední vzdělání, pomaturitní studium a terciární vzdělání. V roce 2010 docházelo do vzdělávacích zařízení v Itálii 9 540 500 studentů. Italská vzdělávací zařízení navštěvovalo v roce 2010 méně studentů, než v zemích s obdobným počtem obyvatel, jako například ve Velké Británii, kde v roce 2010 bylo okolo 13 milionů studentů (Eurostat, 2014c). V roce 2007 dosáhla Itálie 35% podílu osob s ukončeným maturitním vzděláním, což je vyšší než u Německa (23,4%) nebo Rakouska (22,1%). Naopak vyšších hodnot než v Itálii dosáhlo Polsko (49%) či Finsko (48,5%) (OECD, 2010b). Během let 2003 – 2010 studovalo v terciárním vzdělání okolo 2 milionů studentů. Mezi terciární vzdělání se řadí studium na univerzitách a studium neuniverzitních oborů jako je umění, jazyky nebo hudba. Podle Evropského statistického úřadu má v Itálii vysokoškolské vzdělání pouze 19,8% osob ve věku 30 až 34 let, přičemž unijní průměr pro tuto věkovou skupinu je 33,5%. Itálie je jednou ze zemí, kterou trápí vyšší počet osob ve věku 18 – 24 let s předčasně ukončeným vzděláním, avšak není jedinou zemí s obdobným problémem. Podle strategie Evropa 2020 by se počet osob s předčasně ukončeným vzděláním měl snížit pod hranici 10% do roku 2020. V roce 2010 činil tento počet v Itálii 18,8% obyvatel (Eurostat, 2014d).

3.2.2 Zahraniční obchod

Itálie je, stejně jako většina zemí EU, silně zapojena do zahraničního obchodu. Obchodní bilance Itálie je dlouhodobě záporná. V roce 2010 představovalo saldo obchodní bilance -30 044 000 eur (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014). Největšími obchodními

partnery jsou po řadu let země EU, zejména Německo a Francie, což je znázorněno v grafu 3.1, který představuje obchodní bilanci v roce 2010. Mezi největší intrakomunitární exportní partnery patří jednak již zmíněné Německo a Francie, ale také Španělsko a Velká Británie. Přední příčky unijního importu do Itálie zaujímaly v roce 2010 Německo, Francie a Nizozemí. V roce 2010 dosahoval export Itálie 26,5% HDP a import byl ve výši 28,4% HDP.

Graf 3.1: Největší italské obchodní partnery v roce 2010

Zdroj: Istat, 2011; vlastní zpracování

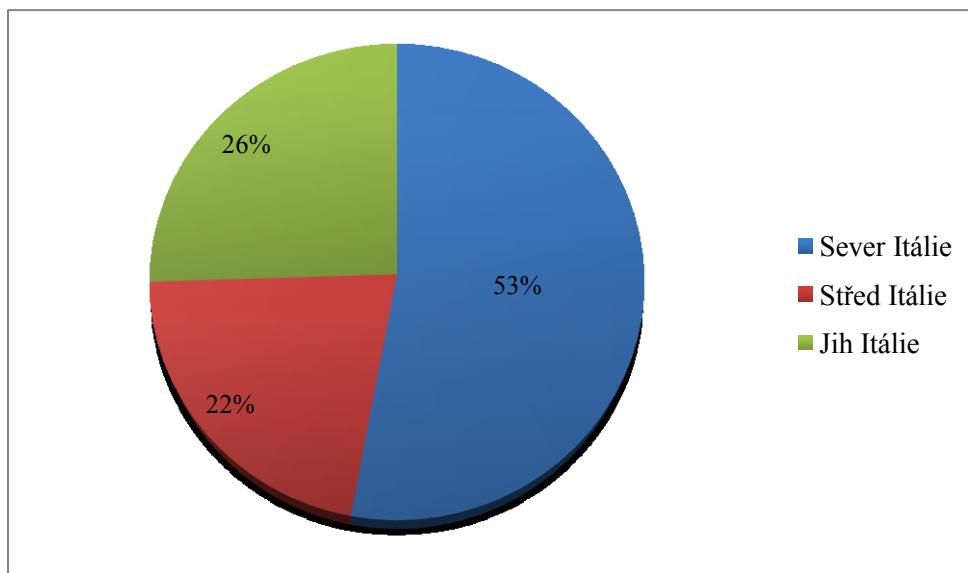
V roce 2010 byly největšími světovými importéry Itálie Čína, Rusko a Spojené státy americké. Z hlediska světového exportu vyvážela Itálie v roce 2010 nejvíce do USA, Číny a Turecka. Mezi nejvíce dovážené komodity patří nerostné suroviny, dopravní prostředky, kovové výrobky aj. Do exportního sortimentu lze řadit stroje a zařízení, kovové výrobky, textil a oděvy, chemikálie a další (Istat, 2011).

Cestovní ruch

Cestovní ruch má v Itálii velmi stabilní pozici a v rámci služeb se řadí na první příčky. Ve většině regionů představuje primární zdroj příjmů obyvatelstva. Itálie je čtvrtou zemí s nejvyšším počtem zaměstnanců v cestovním ruchu v Evropě a to hned po Německu, Velké Británii a Francii. Turismus v Itálii přispívá téměř 5% HDP a zaměstnává 10% pracovní síly. Tento sektor je otevřený pro nové příležitosti. Nejvíce je země navštěvována Němci, Francouzi, Švýcary a Brity (HAAGA – HELIA, 2010). Nejvíce vyhledávaná jsou pobřeží moří, oblasti okolo jezer a pohoří Alp. Podle Italského statistického úřadu (Istat), byla nejvíce navštěvována oblast na severu Itálie a to díky pohoří Alp, které je zajímavé jak pro zimní, tak pro letní turistiku a dále díky výskytu zdejších architektonicky – kulturních měst. Druhé místo

získala jižní část země, především kvůli příznivému teplému podnebí, jedinečným přírodním krásám a písečným plážím. V závěsu za jižní oblastí se umístil střed Itálie, na jehož atraktivnosti mu přidává hlavní město Řím, které je každoročně navštěvováno velkým počtem turistů (HAAGA – HELIA, 2010).

Graf 3.2: Podíl návštěvnosti jednotlivých oblastí v roce 2008

Zdroj: Istat, 2010; vlastní zpracování

Věda a výzkum

Jedním z cílů strategie Evropa 2020 je investování do vědy a výzkumu a tyto investice by měly představovat 3% HDP. V Itálii je stanoven cíl na 1,53% HDP, ke kterému se Itálie pomalu přibližuje. V roce 2010 dosahovaly výdaje na vědu a výzkum 1,26% HDP. Stanoveného cíle se podařilo dosáhnout v roce 2010 zemím jako Dánsko, jehož cílem jsou 3% HDP nebo Kypr (0,5%). Mnohem horší výsledek než Itálie mělo například Estonsko, kde je stanoven cíl na 3% HDP, avšak v roce 2010 dosahovaly výdaje na vědu a výzkum pouze 1,62% HDP. Přestože Itálie zatím nespĺňuje stanovený cíl, je vývoj výdajů na vědu a výzkum rostoucí. Celkové výdaje na vědu a výzkum v roce 2010 přesahovaly 19 milionů Eur (Eurostat, 2014d). V roce 2010 pracovalo ve vědě a výzkumu 20,4% obyvatel. Na rozdíl od průměru EU (28,3%) je počet zaměstnanců ve vědě a výzkumu nižší. V Itálii bylo v roce 2010 podáno přes čtyři tisíce patentových přihlášek (Eurostat, 2014f).

3.3 Regionální struktura

3.3.1 Administrativní členění

Itálie se vyznačuje třístupňovým systémem územního členění a je složena z 8 094 obcí, 110 provincií a 21 regionů (Eurostat, 2011). Jednotlivé obce jsou spojeny s provincií, ale mohou jednat i přímo s regionem a národní vládou. Obce jsou oprávněné získat statut města a to tehdy, pokud jim ho přidělí prezident. Zvláštní postavení nese pět z dvaceti regionů z důvodů historických, jazykových a souvisejících s menšinami. Jedná se o regiony Valle d'Aosta, Trentino – Alto Adige/Süd Tirol, Friuli – Venezia Giulia, Sardegn a Sicilia. „Regiony Bolzano a Trento mají statut autonomní provincie se svými vlastními právními předpisy a vlastními rozpočty“ (Halásková, 2012, s. 124). Itálie se vyznačuje relativně vysokým stupněm kontroly ústředními orgány. Místní správy jsou pod kontrolou starosty jmenovaného ústředními úřady.

3.3.2 Nomenklatura územních statistických jednotek Itálie

Nomenklatura územních statistických jednotek neboli NUTS, z francouzského *Nomenclature des unités territoriales statistiques*, jsou územní celky vytvořené pro statistické účely Eurostatu. Klasifikace NUTS byla zavedena Eurostatem v roce 1988. Detailnější popis NUTS je obsažen v 2. kapitole. Celé území Itálie spadá pod úroveň NUTS 0 a to se dále dělí na NUTS I, které obsahuje 5 oblastí (Nord – Ovest, Nord – Est, Centro, Sud, Isole). V Itálii je 21 regionů NUTS II, jež jsou složeny ze 110 provincií, kterým náleží úroveň NUTS III. Italská republika má pouze jednu lokální úroveň a to LAU II, do níž spadá 8 094 obcí. Úroveň LAU I v Itálii není (Eurostat, 2011).

Valle d'Aosta je region ležící ve východní části severní Itálie na italsko-švýcarsko-francouzském pomezí. Krajina je pojmenována podle největšího města, které se rozkládá u řeky Dora Baltea. Do češtiny je Valle d'Aosta překládána jako **Údolí Aosty**. Srdce regionu se nachází v údolí, jež na západu končí pohraničním hřebenem s nejvyšší horou Mont Blanc a na východě klesá do nížiny nacházející se nad městem Turín. Region zaujímá rozlohu asi 3 250 km² a na jihu a na východě sousedí s regionem Piemont. V oblasti se nachází národní park Gran Paradiso, vrcholy Monte Rosa, Matterhorn a Grand Combin, průsmyky jako Malý svatý Bernard, který spojuje Itálii s Francií a Velký svatý Bernard spojující Itálii se Švýcarskem. Valle d'Aosta je nejmenším italským regionem s velmi řídkým osídlením. Žije zde přibližně 120 000 obyvatel, kteří jsou původním, francouzsky hovořícím obyvatelstvem. Kromě oficiálních jazyků, jimiž jsou italština a francouzština, se zde vyskytuje i francouzsko-

provensálský a německý dialekt. Významnou úlohu v ekonomice regionu zastává vinařství, a to i přesto, že je tradiční zemědělství na ústupu. Primárním zdrojem obživy se v regionu postupně stává průmyslová výroba a zimní turistika. V dnešní době je region Valle d'Aosta jedním z nejbohatších krajů (HDP/obyvatele 33 400 eur), přestože se v minulosti jednalo o zaostalou a chudou oblast. Díky ekonomickému růstu stoupá také přistěhovalectví z jiných částí země, tím pádem podíl původních francouzsky mluvících obyvatel dlouhodobě klesá. Hlavním městem regionu je **Aosta** založená roku 25 př. n. l. Římany. V roce 1948 získalo město zvláštní autonomní statut. Aosta, ležící na soutoku řek Dora Baltea a Buthier, má výhodnou polohu z hlediska mezinárodního obchodu, neboť v jeho blízkosti procházejí důležité komunikace, které spojují Itálii s Francií a Švýcarskem (Podhorský, 2010).

Region, rozkládající se na 25 400 km² italského území, se nazývá **Piemonte**. Tento region se nachází v severozápadní části Itálie a zabírá západní část Pádské nížiny a podhůří Alp a Apenin. Na západní straně sousedí s Francií a na severu se Švýcarskem. Z vnitrostátního hlediska sousedí s regiony Valle d'Aosta, Emilia – Romagna, Ligurií a Lombardií, s níž má nejdelší hranici. Pramení zde řeka Pád, nejdelší řeka v Itálii, která křížuje Pádskou nížinu, v níž je největší koncentrace obyvatel. Pádská nížina poskytuje svým obyvatelům vhodné podmínky pro získávání obživy. Jedním z nejdůležitějších zdrojů příjmů obyvatel Piemonte je zemědělství, pěstuje se zde převážně obilí, rýže, zelenina a ovoce. V oblasti Pádské nížiny je vysoce rozvinut průmysl a to především textilní, strojírenský a automobilový, naopak v horách převládá pěstování vinné révy a pastevectví. Piemonte je znám tím, že zde sídlí nejdůležitější italské společnosti jako například Fiat a Olivetti. V regionu Piemonte žije okolo 4 milionů obyvatel. Centrem tohoto regionu je **Turín** (Torino) ležící v západní části Pádské nížiny a na úpatí Alp. Turín je průmyslové, univerzitní a kulturní město, které je považováno za jeden z hnacích motorů italské ekonomiky. Turín je však známý především automobilovou společností Fiat, jejímiž vlastníky bylo vystavěno předměstí města. Současný vedoucí společnosti, Gianni Agnelli, je považován za jednoho z nejbohatších mužů v zemi. Společnost Fiat nevlastní pouze stejnojmennou automobilovou značku, ale také značky jako Alfa Romeo nebo Ferrari (Andrews, 2012). Kromě automobilového průmyslu je Turín známý proslulým módním designem nebo fotbalovým týmem Juventus.

Region **Lombardia** se táhne od Alpských výšin u hranic se Švýcarskem, přes níže položenou krajinu italských jezer, až po velká města v Pádské nížině (Jepson, 2010). Sousedy regionu jsou Švýcarsko, regiony Emilia-Romagna, Piemonte, Veneto a Trentino Alto Adige.

V regionu žije přes 9 milionů obyvatel. Lombardia je považována za ekonomicky nejvíce vyspělý region s vysoce rozvinutým průmyslem i zemědělstvím. Průmysl se především soustřeďuje okolo hlavního města regionu, kterým je Milán, kam také směřuje migrace z méně vyspělých částí Itálie. Region je také známý pro své zemědělství, jež je rozšířeno v celé Pádské nížině. Lombardii lze rozdělit na Alpskou a Pádskou oblast. Do hor spadají italské Alpy, v nichž se vyskytuje velké množství jezer ledovcového původu, která jsou oblíbenou cílovou destinací návštěvníků (Podhorský, 2010). Hlavním městem regionu Lombardia je Milán (Milano), které je zároveň druhým největším městem Itálie. Milán je hlavním obchodním a průmyslovým centrem, ale především je hlavním městem módy. Sídli zde celosvětově proslulé módní značky jako Armani, Versace, Dolce&Gabbana aj. Toto celosvětově známé město představuje důležitý dopravní uzel, který leží v blízkosti komunikací spojujících Středozemní moře se střední Evropou. Žije zde 1,3 milionu obyvatel a v historické části města se nachází mnoho cenných památek a čtyři univerzity (Ministerstvo zahraničních věcí, 2014).

Nejsevernějším italským regionem je **Trentino – Alto Adige**, hornatá oblast, která se rozkládá v údolí řeky Adige. Region sousedí se Švýcarskem, Rakouskem, s italskými regiony Lombardia a Veneto. Krajem protéká řeka Adige, podél níž vedou hlavní komunikace, které spojují Itálii s Rakouskem. Většina obyvatel regionu žije v údolí řeky Adige. Hlavním zdrojem příjmů obyvatel je turistika, pěstování vinné révy, ovoce a výroba elektřiny v hydroelektrárnách. Kromě jezera Lago di Garda, se zde nachází i další menší jezera zejména ledovcového původu. Nejvíce vyhledávaným cílem v regionu jsou Dolomity, známé vápencové pohoří, které je proslulé bělostnými strmými skalními stěnami a útvary (Podhorský, 2010). Region se skládá ze dvou historicky i etnicky nesourodých částí – Trentino a Alto – Adige. Oblast Trentino, ležící na jihu, je pojmenována podle hlavního města **Trenta** a je jednoznačně italská. V Alto - Adige se vyskytuje převážně německy hovořící obyvatelstvo, protože tato krajina byla postoupena Itálii od bývalé Rakousko-Uherské říše po 1. světové válce. Někdy je Alto - Adige označováno jako Südtirol neboli jižní Tyrolsko, kde němčina zůstala hlavním jazykem a vše je zde germánské, od kuchyně až po architekturu. Hlavním městem regionu Alto - Adige je **Bolzano**, německy Bozen. V důsledku těchto skutečností získali oblasti **Bolzano** a **Trento** statut autonomní provincie s vlastními právními předpisy a vlastními rozpočty. V obou částech regionu je nejvyšší životní úroveň v zemi, což je výsledek zvláštních grantů a pomoci získaných od Říma na zmírnění etnického napětí,

keré zde přetrvává dodnes. V autonomních provinciích Trento a Bolzano je nízká nezaměstnanost a vysoký příjem obyvatelstva (Andrews, 2012).

Friuli-Venezia Giulia je region, který sousedí na severu s Rakouskem, na východě s Chorvatskem a Slovinskem a na západě s italským regionem Veneto. Do češtiny je název regionu překládán jako Furlandsko-Julské Benátsko. Jeho rozloha činí 7 856 km² a počet obyvatel přesahuje jeden milion. Jih regionu je rovinatý, zatímco severní část je hornatá. V severní části kraje hrají dominantní roli Dolomity, Karnské a Julské Alpy, které se stávají často vyhledávaným místem pro horskou turistiku. Na pobřeží Jadranu na jihu se nachází mnoho turistických středisek s kvalitní infrastrukturou. Nejpočetnějším obyvatelstvem regionu jsou Friulové, jež hovoří vlastním jazykem, kterým je friulština. Tento jazyk se v určité míře vyučuje ve školách a je užíván jako církevní jazyk. Kromě Friulů žijí v regionu i příslušníci slovinské menšiny a také malé německé komunity. Regionu Friuli-Venezia Giulia byl přiznán statut autonomní oblasti a to kvůli etnické skladbě obyvatelstva. Zemědělství je primárním zdrojem příjmů obyvatel, naopak úroveň průmysl v poměru k celkové úrovni v severní Itálii zaostává. Hlavním průmyslovým centrem je město **Terst** (Trieste), které je zároveň hlavní městem regionu. Převládá zde chemický, textilní, papírenský a nábytkářský průmysl a důležitou roli hraje rybářství, neboť se ve městě nachází velký přístav a loděnice. Skoro šest století byl Terst pod nadvládou rakouských Habsburků, až v roce 1954 se stal opět italským městem.

Na sever od místa, kde se do Jaderského moře vlévá řeka Pád, leží region **Veneto**, v českém znění Benátsko. Jižní přímořská oblast je pokračováním Pádské nížiny. Stejně jako u regionu Friuli-Venezia Giulia je jižní část rovinatá a severní hornatá, neboť se zde nachází část Dolomit a Karnských Alp. Na severu sousedí s Rakouskem, na západě s regiony Triento-Alto Adige a Lombardía, na jihu s regionem Emilia-Romagna a na východě s Friuli-Venezia Giulia. Region Veneto se 4,5 milióny obyvatel se rozprostírá na 18 391 km². V současné době dochází k vyliďňování velké části tohoto kraje, a to jak z horských oblastí, kde se nacházejí nejchudší vesničky, tak ze samotných Benátek, kde každoroční nápor turistů dělá z Benátek na několik měsíců neobyvatelné město. Na území regionu se vyskytují různé dialekty, které mají však společný základ vycházející z oficiálního jazyka. Největší příjmy obyvatel regionu plynou z turistiky a rybářství, méně důležité je pak zemědělství a průmysl, tedy s výjimkou průmyslového komplexu Porto Marghera ležící blízko Benátek, kde se nachází nejdůležitější obchodní přístav. Centrem pro silniční přepravu zboží do střední Evropy je město Verona. Mezi nejnavštěvovanější místa patří Benátky, Verona, letoviska Bibione a Caorle, které leží

na jadranském pobřeží. Hlavním městem regionu jsou již zmíněné **Benátky**, které jsou spíše turistickým centrem než průmyslovou oblastí. Jedná se o zcela jedinečné město složené z ostrůvků, které jsou odděleny kanály, proto není divu, že v městě převládá spíše vodní doprava.

Na hranici pevninské Itálie a Apeninského poloostrova se rozprostírá region **Emilia-Romagna**, který je na východě omýván Jaderským mořem. Sousedy kraje Emilia-Romagna jsou regiony Veneto, Lombardia, Piemonte, Liguria, Toscana, Marche a republika San Marino. Na severu je region ohraničen řekou Pád a na jihu hřebenem Apenin. Region zabírá 22 123 km² italského území a žije zde něco málo přes 4 miliony obyvatel. Podle rozložení obyvatelstva se region dělí na dvě oblasti, z nichž první je převážně hornatá a řídko osídlená a panuje zde nízká životní úroveň obyvatel. Druhou oblastí jsou nížiny, pro které je typická vysoká úroveň komunikací, intenzivní zemědělství a ideální podmínky pro rozvoj průmyslu. Většina průmyslových center a největších měst leží podél okraje Apenin. Pro ekonomiku tohoto kraje je důležité zemědělství, pěstuje se hlavně pšenice, ovoce, zelenina a vinná réva. Důležitou roli v regionu hraje také rybolov, který se podílí přibližně na čtvrtině národní produkce ryb. Průmysl je rovnoměrně rozložen a vyskytují se zde spíše malé a středně velké společnosti (Podhorský, 2010). Zdejší průmysl a zemědělství dnes patří k nejrozvinutějším v Itálii (Andrews, 2012). Velmi důležitý je pro region cestovní ruch, který je významným zdrojem příjmů. Nejvíce vyhledávána jsou místa na pobřeží Jadranu, na němž se nachází kolem 30 dobře známých letovisek. Největším městem regionu je **Bologna**, které je sedmým nejlidnatějším městem Itálie. Nachází se mezi městy Florencie, Milán a Benátky. Město je zajímavé také tím, že se zde nachází nejstarší univerzita v Evropě. Silnou stránkou Bologně je centrální poloha, sbíhají se sem silnice a železnice z celé severní Itálie (Jepson, 2010).

V samém srdci Itálie se rozléhá region **Toscana**, známý jako Toskánsko. Jedná se o hornatou zemi s mnoha vinicemi a starobylými městy. Na severu sousedí s regionem Emilia-Romagna, na severozápadě s Ligurií, jihovýchodními sousedy jsou regiony Marche, Umbrie a Lazio, na západě je omýván Tyrhénským mořem. Rozloha činí 22 990 km² a počet obyvatel se pohybuje kolem 3,5 miliónů. Obyvatelstvo je nerovnoměrně rozložené, nejvyšší hustoty je dosaženo v okolí města Florencie, kde je také nejvíce koncentrována většina průmyslu. Ve vnitrozemí hrálo v minulosti důležitou roli v příjmech obyvatelstva hornictví, těžba železné rudy, uhlí a mramoru. V dnešní době má významnou úlohu zemědělství a cestovní ruch, který je soustředěn především ve městech, historicky významných místech a na pobřeží. Nejvíce navštěvovanými místy jsou města Florencie, Pisa, kde se nachází všude

známá Šikmá věž v Pise, dále pak jde o letoviska a lázeňská městečka na pobřeží. Krajina Toskánska je velmi různorodá, vyskytují se zde rozsáhlé roviny, ale i horské hřebeny. Hlavním městem je již zmíněná **Florencie** (Firenze), která proslula působností významných osobností, jako byl Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Leonardo da Vinci a jinými, díky nimž město oplývá nádhernými památkami a unikátními uměleckými díly. Od roku 1982 je centrum města zapsáno na Seznamu světového a kulturního dědictví UNESCO (Itálie – průvodce, 2014b).

Při pobřeží Ligurského moře se na úpatí horského pásma rozléhá region **Liguria** (Ligurie), který sousedí od západu s Francií, na severu s italskými regiony Emilia-Romagna a Piemont, na východě sdílí společnou hranici s Toskánskem a z jižní strany je omývána Tyrhénským mořem. Rozloha tohoto přímořského regionu činí pouhých 5 420 km² a počet obyvatel přesahuje 1,5 milionu. Téměř většina obyvatelstva žije v pobřežních městech a letoviscích. Hlavním zdrojem příjmů obyvatelstva je cestovní ruch a průmysl. Region je rozdělen na dvě části, a to na Riviera di Ponente, která leží na západě a je nížinatá a na Riviera di Levante, vyznačující se členitým pobřežím. Liguria je často vyhledávaným cílem turistů, kteří chtějí strávit čas na slunečné italské Riviéře, kde se nacházejí komfortní letoviska s kvalitní infrastrukturou. Uprostřed italské Riviéry se rozléhá jedno z nejvýznamnějších obchodních a průmyslových center země s největším přístavem, **Janov** (Genova). Město, rozprostírající se mezi horami a mořem, vyrostlo v průběhu historie v námořní centrum s polickým a obchodním vlivem po celém Středomoří. Jde o šesté největší město Itálie (Podhorský, 2010).

Region o rozloze 9 693 km² ležící mezi Jaderským mořem a pohořím Apenin se nazývá **Marche**. Krajina je obklopena italskými regiony Emilia-Romagna, Umbria, Lazio, Toskánsko a Abruzzo. Vnitrozemí regionu je spíše hornatou krajinou, která je poseta nedotčenými městečky a vesničkami, zatímco pobřeží je často vyhledávanou cílovou destinací turistů. Na pobřeží Jaderského moře vyrostla hustá síť moderních letovisek, jejichž centrem je San Benedetto del Tronto. Region má velmi rozvinutý průmysl, obzvláště lehký průmysl, obuvnictví a keramickou výrobu, který je soustředěn v okolí přístavu Ancona a podél hlavní silniční a železniční trasy z regionu Umbrie. Obyvatelstvo v regionu je rozloženo značně nerovnoměrně. Ve vrchovatějším vnitrozemí se lidé zabývají zemědělstvím nebo řemesly, jako výroba majoliky a měděných předmětů. Blíže pobřeží se obyvatelstvo orientuje na rybolov, výrobu lodí nebo práci ve službách a kožedělném průmyslu. V samém srdci Marche leží **Ancona**. Jde o hlavní město regionu s významným přístavem a vnitrostátním letištěm.

Region **Umbria**, s rozlohou 8 456 km² a počtem obyvatel 817 346, byl po mnoho let považován za chudší sestru Toskánska. V dnešní době však již nestojí ve stínu svého souseda a je sám často vyhledáván turisty. Toto tak zvané zelené srdce Itálie leží mezi regiony Marche, Lazio a již zmíněné Toskánsko. Je jediným regionem jižní Itálie, který nemá přímý přístup k moři. Typickým rysem Umbrie je hornatá krajina, která je mimořádně úrodná. Pěstuje se zde převážně víno, obilí, tabák, zelenina a jiné. Na atraktivnosti ji přidává pěstování vzácných lanýžů, jež jsou celosvětově žádané. Řídká průmyslová výroba je orientována na jih regionu, v hlavním městě Perugii a okolí je soustředěn textilní průmysl a umělecká řemesla. Po letech, kdy byla Umbria v roli chudé oblasti, začala těžit ze svého půvabu, v současnosti si cizinci nakupují venkovské pozemky a nemovitosti stejně intenzivně jako v Toskánsku před dvaceti lety. Hlavním městem kraje je **Perugia**, jež leží na horském předělu v samém srdci Itálie. Na západ od města Pergurie se rozkládá poklidné jezero Lago Trasimeno, které je obklopené nízkými kopci a na severu leží údolí Tibery. Střed města má středověký charakter, ale je obklopen kilometry nevábných předměstí se značně rozvinutým průmyslem. V Pergurii se nachází velký závod Buitoni, výrobce těstovin, a vyrábí se zde i nejlepší čokoláda v Itálii (Perugino). Významnou předností města je Italská univerzita pro cizince (Università Italiana per Stranieri), jež byla založená za účelem zvýšení image země v zahraničí. Dalšími významnými městy v regionu Umbria jsou Spoleto a Assisi, které leží na svazích vyhaslé sopky Subasio, a v roce 2000 bylo zapsáno do listiny památek světového kulturního dědictví UNESCO (Andrews, 2012).

Hornatý region **Abruzzo**, o rozloze 10 794 km², se rozkládá východně od Říma a sousedí s regiony Marche, Lazio a Molise. Abruzzo je specifickým regionem, protože do roku 1963 tvořil spolu s Molise společný region Abruzzo e Molise a dodnes si jsou velmi podobné. Na rozdíl od některých italských regionů neoplývá region množstvím památek, jeho atraktivita spočívá v překrásné krajině. Obyvatelé regionu Abruzzo sami významným dílem přispívají ke snižování chudoby regionu budováním letovisek na dlouhém písčném pobřeží Jaderského moře a využívají turistický potenciál velkého, hornatého národního parku. S jižní částí regionu Marche je Abruzzo známo jako palmová riviera. Krajina stále více přitahuje množství turistů a to jak na jadranské pobřeží, kde se vyskytuje množství písčných pláží a letovisek, tak také do vnitrozemí, v němž lze spatřit překrásnou modelovanou krajinu a lesnaté partie Abruzzského národního parku (Parco Nazionale d'Abruzzo). Vyskytují se zde i rozsáhlá divoká území, nedotčená příroda a vesnice, kde je na cizince pohlíženo jako na něco nezvyklého a podivného. Díky táhnoucímu se pásu Apenin nejsou podmínky pro

zemědělství příliš příznivé, hornatá krajina je využívána téměř výhradně na chov dobytka. V regionu Abruzzo žije více než jeden milion obyvatel, kteří se soustředí do větších městeček, jinak je osídlení poměrně řídké. Hlavním centrem je **L'Aquila**, které je obklopeno na úpatí masivu Gran Sasso vápencovými vrcholy. Město bylo vždy sužováno otřesy půdy nebo ničivými zemětřeseními. To poslední přišlo v roce 2009 a přineslo těžké ztráty na životech, zdraví, majetku i památkách.

Velmi podobným regionem je **Molise** o rozloze 4 438 km² a počtu obyvatel 270 230. V regionu se vyskytují dvě národnostní menšiny a to molizští Chorvaté a molizští Albánci. Abruzzo a Molise tvoří společně jakýsi přechod mezi italským severem a jihem a Molise už patří spíše k jihu Itálie. Kromě regionu Abruzzo jsou sousedy Molise Lazio, Puglia a Campania. Povrch regionu je hornatý s výjimkou úzkého pásu na pobřeží Jaderského moře, jež je méně osídlené a také méně rozvinuté. Region Molise je chudší než region Abruzzo. Vesnice a města jsou stavěna tak, aby odolávala častým zemětřesením. Rozložení obyvatel je nerovnoměrné a převládá zde pastevectví a soukromé zemědělství. V poslední době se turismus stává klíčovým prvkem regionu. Vyskytují se zde rozsáhlé pastevecké stezky vhodné pro projížďku na koních nebo turistiku horských kol. Na okrajích měst leží továrny, které byly postavené za peníze bohatšího severu, jejichž investice jsou směřovány do regionu díky nízké ceně půdy a levné pracovní síle. Hlavním městem regionu je **Campobasso**, jde o moderní město, jež kdysi proslulo výrobou jídelních příborů. Rušné obchodní centrum leží v hornatém srdci Molise (Andrews, 2012).

Region, který je omýván Tyrhénským mořem, ležící uprostřed Itálie, se nazývá **Lazio** s rozlohou 17 203 km² a počtem obyvatel 5 145 805. Lazio sousedí s šesti dalšími italskými regiony – Umbria, Toskánsko, Marche, Abruzzo, Molise a Campania. Přímořská území jsou rovinatého rázu, vnitrozemí je pokryto vulkanickými pahorkatinami (Monti Sabini aj.). Někdejší sopečné krátery jsou vyplněny jezery a pozůstatkem vulkanické činnosti jsou horká vřídla minerálních vod. Na hospodářství se podílí zejména textilní, stavební a farmaceutický průmysl a velký význam má přístav v Civitavecchii. Na služby a turistický ruch je bohatý především Řím. V tomto regionu se nachází nezávislý městský stát Vatikán (Cittá di Vaticano), který je hlavním centrem katolické církve (Lečíková, 2010). Region Lazio stojí ve stínu hlavního města regionu, ale i celé země, **Říma** (Roma). Město Řím leží na pomyslné dělicí čáře mezi dvěma odlišnými částmi státu, severem a jihem. Obě tyto části se navzájem nemají zrovna v lásce a víceméně se spíše ignorují. V minulosti byl Řím hlavním sídlem kolosálního impéria a v pozdější době sídlem papeže, jež odsud absolutisticky vládl svému

panství a celé katolické Evropě. Dodnes je Řím vnímán jako místo, které je odlišného rázu než ostatní části země a kde se za zkorumpovanou vládu utrácí peníze vydělané v jiných částech státu. V Římě žije přes tři miliony obyvatel a tím pádem město nese status největšího města Itálie. Nachází se zde sídla parlamentu, vlády, univerzity a další významné instituce. V roce 1980 bylo historické jádro města s antickými památkami zařazeno do seznamu světového dědictví UNESCO. Z hlediska historie se vznik Říma datuje na 21. dubna 753 př. n. l. a podle legendy byl založen bratry Romulem a Remem. Původně zde sídlili Etruskové, kteří byli roku 509 př. n. l. vyhnáni a Řím se stal republikou, v jejímž čele stáli úředníci a konzulové. Okolo roku 250 př. n. l. už k Římu patřilo skoro celé území dnešní Itálie. Postupem času stále sílila tendence k soustředění moci do rukou jedné osoby - Gaia Julia Caesara, který se v první polovině 1. století př. n. l. prohlásil za diktátora. Po Caesarově smrti začalo období císařství, k moci se dostal Augustus, který se tak stal prvním císařem. Za vrcholné období římského období je však považována éra vládnutí císaře Trajána, což se datuje na 2. století n. l. Roku 395 n. l. byla Římská říše rozdělena na Východořímskou, s centrem v Konstantinopoli a Západořímskou, která měla centrum v Římě, což bylo později přesunuto do Ravenny a krátce na to Západořímská říše zanikla. Po rozpadu Západořímské říše se k moci dostali papež Lev I. a Řehoř I., kteří město obnovili. Od 6. století n. l. byl Řím považován za město papežů. Ti napomáhali s obnovou města, nejprve s renesančními a poté barokními umělci (Itálie – průvodce, 2014c). Mírného soumraku v době papežství nastalo v období Napoleona, kdy se Řím stal francouzským městem, avšak vše se vrátilo do původních kolejí ve chvíli, kdy byl Napoleon poražen. Po sjednocení Itálie v roce 1861 byly uskutečněny pokusy o získání Říma, ale papežský stát bránila Francie. Teprve její porážka v prusko-francouzské válce umožnila v roce 1870 připojení ke zbytku země a tím se Řím stal hlavním městem. Tehdejší papež Pius IX. se stavěl odmítavě k dohodě o způsobu koexistence a uzavřel se za zdi Vatikánu. Za diktatury Mussoliniho došlo v roce 1929 k podepsání tzv. Lateránských dohod s papežem Piem IX., které obsahovaly kompromis, v němž Vatikán byl nucen uznat nový italský stát (Andrews, 2012).

Italský region **Puglia** (Apulie) je dlouhý pruh země, který představuje „podpatek“ italské „boty“. Region je na severu omýván Jaderským a na jihu Jónským mořem, sousedí s regiony Campania, Molise a Basilicata. Region s 4 023 957 obyvatel zabírá plochu o velikosti 19 366 km². Kraj je rovinný a úrodný a patří mezi bohatší regiony, kde se pěstuje vinná réva, ovoce, bavlna, tabák a olivy, z nichž je vyráběn jeden z nejkvalitnějších olivových olejů vyvážených do celého světa. Hospodářskou prosperitu této oblasti zajišťují přístavy Bari

a Tarent a velké příjmy přináší také turistický ruch. Často navštěvovaný je poloostrov Gargano, jakási „ostruha“ italské „boty“, který vystupuje do Jaderského moře. Poloostrov představuje rozlehlou rekreační oblast s téměř nedotčenou přírodou. Součástí regionu Puglia jsou Tremitské ostrovy, které leží nedaleko poloostrova Gargano a jsou často vyhledávány italskými turisty (Lečíková, 2010). Město Bari je obchodním a administrativním centrem Puglie, ale také druhým nejvýznamnějším městem jižní Itálie. Toto ekonomicky silné město je také významným přístavem, který je využíván především kvůli možnosti cestovat odtud trajektem do Řecka (Andrews, 2012).

Campania (Kampánie) má rozlohu 13 590 km² a 5 725 098 obyvatel. Region leží na pobřeží Tyrhénského moře a na svazích Neapolských Apenin. Sousedí s regiony Molise, Puglia, Basilicata a Lazio, při jeho hranicích začíná skutečný „jih Itálie“ – tzv. *Mezzogiorno*. Pro region je typická úrodná půda a dostatek vláhy, pěstuje se zde ovoce a zelenina, ve vnitrozemní vinná réva a obilí. Významným krajinným prvkem je Vesuv, což je jedinečná činná sopka na evropském kontinentu. Region oplývá mnoha přírodními krásami a historicko-uměleckými památkami. V současnosti se však okolí Neapole proměnilo k horšímu, bezhlavá výstavba průmyslových zařízení městu příliš nepřinesla. Nedaleko od města Neapol se nachází starověká města Pompeje a Herculaneum, která jsou turisty velmi vyhledávána. Hlavním městem regionu a celého jihu je již zmíněná **Neapol** (Napoli), které je známá pro výskyt zločinnosti. V Neapoli žije přes milion obyvatel a je to třetí největší město Itálie, které představuje obchodní a průmyslové centrum s významným přístavem, letištěm a univerzitou. Historická část města leží kolem přístavu a průmysl je soustředěn na východě (Lečíková, 2010). V roce 1995 bylo starobylé jádro města zapsáno do seznamu kulturního dědictví UNESCO.

Na jihu Itálie se rozkládá region **Basilicata**, která zaujímá rozlohu 9 995 km², počet obyvatel činí 596 821. Region ze severu sousedí s Puglií, na západě s Campánií, na jihu přechází plynule v Calábrii, s níž jí spojuje historie, kultura, zvyklosti i ráz krajiny. Basilicata je obklopena Tyrhénským a Jonským mořem. Převážná část území je tvořena hornatou vyvýšeninou Apenin, rovinaté území zaujímají pouze 8% rozlohy. Obyvatelé se v kraji věnují skromnému zemědělství, půda je poměrně úrodná a daří se olivám, ječmeni a vinné révě (Lečíková, 2010). Basilicata spolu s Calabrií jsou více než kterékoliv jižní regiony v Itálii ztělesněním skutečné podstaty *mezzogiorna*. Tyto krajiny představují zaostalé, řídké osídlené zemědělské regiony, které byly po dlouho dobu považovány za dobré jen pro výběr daní a proto bylo jejich řízení nedostačující. Feudální uspořádání společnosti se zde uchovalo až do

sjednocení Itálie, roku 1861, a jeho pozůstatky přetrvaly až dodnes. Tato část Itálie je opomíjena a zdá se být velmi vzdálená severu, který považuje zdejší obyvatelstvo za levnou pracovní sílu. Po 2. světové válce byly regionům poskytnuty finanční prostředky, které byly využity na zavlažovací a kultivační systémy, na rozvoj průmyslu na vybudování moderního systému komunikací, což vytvořilo podmínky pro postavení ekonomiky jihu na vlastní nohy. Avšak nezaměstnanost přetrvává na nejvyšších příčkách a odliv obyvatel je stále běžnou záležitostí (Andrews, 2012). Hlavním městem regionu Basilicata je **Potenza**, které je nejvýše položeným regionálním centrem. Město bylo několikrát zasaženo zemětřeseními a válkami a už se z úpadku nikdy nevymanilo. Teprve až v posledních letech se ekonomická situace pozvolna zlepšuje.

Nejjihnějším regionem Apeninského poloostrova je **Calabria** (Kalábrie), rozkládající se na 15 081 km². Krajina je omývána Tyrhénským a Jónským mořem a sousedí s regiony Basilicata a Sicílie. Povrh je převážně hornatý a hůře přístupný s výjimkou pobřeží, kde se rozkládají rovinaté písčné pláže. V regionu není dostatečně rozvinut průmysl a nejsou zde příliš vhodné podmínky pro zemědělství. To způsobuje odliv obyvatel a vysokou nezaměstnanost, která je zde nejvyšší z celé Itálie. Mezi průmyslová odvětví patří např. zpracování stavebního dříví, ale zachovala se i tradiční řemesla jako výroba keramiky. Hlavním městem je **Catanzaro**, které je obklopeno průmyslovými podniky.

Největším italským ostrovem o rozloze 25 708 km² je **Sicilia** (Sicílie) a rozkládá se na samém jihu Itálie, obklopena Jónským a Tyrhénským mořem. V regionu žije 5 100 000 obyvatel. Povrch ostrova tvoří převážně hory a od pevniny je oddělen Messinskou úžinou. Nejvyšší vrcholem je sopka Etna (3 323 m n. m.) a vyskytují se zde písčité a oblázkové pláže, jež se často střídají se skalnatým pobřežím. Díky jedinečným přírodním krásám a památkám nesmírné hodnoty přitahuje Sicílie každoročně množství turistů. Významnou roli hraje na Sicílii zemědělství, na několika úrodných pláních se pěstuje obilí, citrusy, zelenina a bavlna. Ekonomický význam mají přístavy, rybolov, lodní doprava a pastevectví. Větší rozmach je zaznamenán v průmyslu, kde narůstá zpracování a těžba nerostů jako ropa, asphalt, mořská sůl a mramor. Důležitým ekonomickým přínosem pro region je cestovní ruch a služby. Správním střediskem je město **Palermo**, které leží na severním pobřeží. Město se rozkládá v uměle zavlažované nížině obklopené pahorky.

Asi dvě stě kilometrů od italské pevniny a jen o něco dále od Tuniska leží **Sardegna** (Sardinie), druhý největší ostrov Itálie. Na ostrově se nevyskytují téměř žádná velká města a těžký průmysl. Na Sardinii žije 1 637 639 obyvatel, kteří mají svůj vlastní jazyk, historii

a kulturu. Hlavním bohatstvím ostrova je jedinečné pobřeží, nejvíce navštěvované je letovisko Costa Smeralda. Povrch je poměrně hornatý a pobřeží skalnaté. Sardinie stejně jako Sicílie jsou autonomními oblastmi. Největší městem na ostrově a zároveň hlavním střediskem je **Cagliari**, na které se nachází nejrušnější přístav a nejhustší koncentrace průmyslu (Andrews, 2012).

Obrázek 3.1: Mapa regionů NUTS II v Itálii

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

4 Analýza a komparace regionálních disparit v regionech NUTS II na vybraných indikátorech

4.1 Vybrané metody pro hodnocení regionálních disparit

V současné době jsou regionální disparity hodnoceny pomocí tří nejčastěji používaných skupin metod.

První využívanou metodou je metoda založená na **meziregionálních komparacích**, v rámci níž jsou na základě předešlé analýzy srovnávány jednotlivé regiony a procesy probíhající uvnitř těchto regionů, s cílem najít společné a odlišné znaky v jejich vývoji.

Do druhé skupiny metod patří **metody škálovací**, které se od ostatních skupin metod odlišují svými výstupy, neboť bývají obvykle ve formě map, grafů, tabulek nebo metrických či nemetrických škál. V rámci škálovacích metod jsou nejčastěji používány **metoda semaforu** a **metody, které využívají Geografický informační systém (GIS)**. Metody GIS používají k hodnocení regionálních disparit počítačové systémy, jež jsou orientované na zpracovávání geografických dat a následně prezentovány v podobě map.

Třetí skupinu metod tvoří **matematicko-statistické metody**, které lze dále rozdělit na *jednorozměrné* a *vícerozměrné metody*. Přestože existuje celá řada matematicko-statistických metod, jsou níže popsány jen některé. Mezi nejčastěji používané *jednorozměrné metody* patří například **míra variability**, při jejímž využití jsou regionální disparity hodnoceny pomocí směrodatné odchylky, variačního koeficientu, metody normované proměnné a metody vzdálenosti od fiktivního bodu. Další obvykle využívanou jednorozměrnou metodou je **metoda reálné konvergence**, pomocí níž je nejprve zhodnocen vývoj jednotlivých indikátorů, které charakterizují územní rozdíly, a následně je stanoveno, zda se tyto nerovnosti zmenšují (konvergují) nebo zvětšují (divergují). Do *vícerozměrných matematicko-statistických metod* spadá například **faktorová analýza**, která umožňuje nalézt nepřímo pozorované příčiny variability jednotlivých indikátorů, jež slouží k popisu regionálních disparit. Kromě faktorové analýzy je také často využívána **shluková analýza**, která představuje poměrně rozsáhlou skupinu metod sloužících k rozřazení určité množiny objektů do několika relativně homogenních celků, jež jsou označovány jako shluky nebo také klastry (Kutscherauer, 2010).

Výše popsané metody hodnocení regionálních disparit jsou používány jak v České republice, tak v zahraničí, přičemž každá z uvedených metod má své klady a zápory. Použití

těchto metod v praxi je závislé nejen na míře obtížnosti, ale také na souboru použitých statistických indikátorů, protože některé z těchto metod vylučují použití indikátorů kvalitativního charakteru. Pro fázi identifikace a kvantifikace proměnných je nejvhodnější aplikovat metodu semaforu, která je specifickou podobou škálování. Pomocí této metody lze jednotlivé indikátory rozdělit do větších celků a tak více zpřehlednit analyzovaný soubor statistických dat. Pro fázi sestavení indexu disparit byla vybrána metoda normované proměnné a metoda vzdálenosti od fiktivního bodu.

Jak již bylo zmíněno, tak **metoda semaforu** je specifickou podobou metody škálování. Jednotlivým hodnotám indikátoru jsou přiřazeny specifické symboly, které odpovídají určité procentuální úrovni sledovaného indikátoru. Tyto specifické symboly jsou v podobě tří polí, které mají většinou barvu semaforu, od čehož je odvozen název metody. Pokud regionu A je přiřazeno červené pole, regionu B žluté pole a regionu C pole zelené, pak lze pomocí metody semaforu určit přibližné rozdíly mezi jednotlivými regiony, avšak nelze stanovit konkrétní úroveň regionu C vůči regionu A a B. Výhodou této metody je její dobrá přehlednost, rychlost a bezproblémová využitelnost při analyzování odlišně velkých skupin indikátorů. V současnosti se pro využití metody semaforu při hodnocení regionálních disparit používá tabulkový procesor Microsoft Office Excel 2007, jehož součástí je funkce podmíněného formátování, která je ve své podstatě postavena právě na principu této metody. Tento software tak lze použít k sestavení některé z následujících hodnotících škál (Tuleja, 2009):

- **Dvoubarevná škála** nabízí barevné odlišení indikátorů od minimální hodnoty k hodnotě maximální. Tato škála využívá dvou barev s měnící se intenzitou podle toho, jak se mění hodnota daného indikátoru,
- **tříbarevná škála** umožňuje rozřadit skupinu indikátorů prostřednictvím tří barev,
- díky **škále vyjádřené pomocí sady ikon** lze využívat k očíslování indikátorů právě sady ikon, jež mohou být tři objektové (indikátory jsou rozděleny podle kritéria $\geq 67\%$, $\geq 33\%$ a $< 33\%$), čtyř objektové ($\geq 75\%$, $\geq 50\%$, $\geq 25\%$ a $< 25\%$) nebo dokonce pěti objektové (výchozí kritérium jsou procenta $\geq 80\%$, $\geq 60\%$, $\geq 40\%$, $\geq 20\%$ a $< 20\%$).

První vybranou matematicko-statistickou metodou, pro sestavení indexu disparit, je **metoda normované proměnné**, kterou lze vyjádřit pomocí následující rovnice (Poledníková, Melecký, Staníčková, 2012):

$$u_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{i_{\max}}}{s_{x_i}} \quad (4.1)$$

nebo

$$u_{ij} = \frac{x_{i_{\min}} - x_{ij}}{s_{x_i}} \quad (4.2)$$

kde u_{ij} je normovaná veličina i -tého indikátoru pro j -tý region, x_{ij} představuje veličinu i -tého indikátoru pro j -tý region, $x_{i_{\max}}$ je maximální hodnota i -tého indikátoru a $x_{i_{\min}}$ představuje minimální hodnotu i -tého indikátoru, s_{x_i} reprezentuje směrodatnou odchylku i -tého indikátoru. V případě této metody je u_{ij} bezrozměrnou veličinou, jež má jak nulový tak jednotkový průměr, z čehož vyplývá, že vypočtená veličina lze sčítat. Jako vhodné se zde jeví použít průměrné hodnoty normované proměnné, neboť tímto způsobem budou odstraněny problémy, které vznikají ve chvíli, kdy při porovnávání výsledků jsou použity různé počty indikátorů.

Finální hodnota indexu disparit může být vypočtena pomocí váženého aritmetického průměru normované proměnné získané za určité regiony a indikátory. Index disparit představuje úroveň sledovaných regionů a může být použit pro sestavení míry disparit vyskytující se mezi jednotlivými regiony. Index disparit může být vypočten pomocí následující rovnice (Poledníková, Melecký, Staníčková, 2012):

$$I_D = \frac{1}{p} \sum_{i=1}^p u_{ij} \quad (4.3)$$

kde I_D představuje index disparit a p je počet ukazatelů a u_{ij} je normovaná veličina i -tého indikátoru pro j -tý region.

Mezi výhody této metody patří schopnost shrnout ukazatele zachycené v různých jednotkách do jedné charakteristiky, kterou je bezrozměrné číslo. Metoda přihlíží k relativní proměnlivosti indikátorů zahrnutých do příslušného indexu a překonává absolutní proměnlivost. Jistou nevýhodou metody je náročnost výpočtu indexu bez použití specializovaných programů a obtížná interpretace výsledků. Pomocí této metody nelze dospět k závěru, že region A zaostává za regionem B.

Druhou vybranou metodou, pro sestavení indexu disparit, je **metoda vzdálenosti od fiktivního bodu**, která je postavena na předpokladu, že je zde zcela jednoznačně vytvořená představa o tom, jaká by měla být konkrétní hodnota sledovaných ukazatelů, díky čemuž lze vytvořit podobu optimálního regionu. Zmíněný region zahrnuje buďto maximální nebo minimální hodnoty jednotlivých ukazatelů, kterých bylo dosaženo v analyzovaných

regionech, nebo jsou optimální hodnoty stanoveny určitou osobou, která analýzu provádí (Tuleja, 2009). Tuto metodu lze vyjádřit následující rovnicí (Poledníková, Melecký, Staníčková, 2012):

$$I_D = \frac{1}{p} \sum_{i=1}^p (u_{ij} - u_{i0})^2 \quad (4.4)$$

kde I_D je index disparit, p představuje počet ukazatelů, u_{ij} je normovaná veličina i -tého indikátoru pro j -tý region a u_{i0} je optimální normovaná veličina, při jejímž výpočtu je maximum nebo minimum nahrazeno optimumem. V případě využití této metody jsou ukazatele nejprve vyjádřeny v normovaném tvaru a následně je vypočtena *Euklidovská vzdálenost* $(u_{ij} - u_{i0})^2$ jednotlivých regionů od abstraktního optimálního regionu. Bude-li využita k výpočtu indexu disparit výše uvedená rovnice, budou hodnoty indikátoru nabývat hodnot větších nebo rovných nule, přičemž platí, že čím vyšší bude hodnota indexu, tím větší bude rozdíl mezi skutečným a optimálním regionem (Tuleja, 2009).

Konečné hodnoty indexu disparit vypočtené na základě vzdálenosti od fiktivního bodu mohou být vypočítány pomocí váženého aritmetického průměru hodnot Euklidovských vzdáleností, zjištěných za všechny ukazatele a regiony.

4.2 Analýza vybraných indikátorů

V následující podkapitole budou popsány indikátory, zvolené pro analýzu regionálních disparit v regionech NUTS II v Itálii. Tyto ukazatele jsou sledovány v referenčním období 2000 – 2010. Jedná se o:

- **HDP/obyvatele v PPS,**
- **čistý disponibilní důchod domácností připadající na jednoho obyvatele,**
- **výdaje na vědu a výzkum,**
- **podíl osob s terciárním vzděláním,**
- **podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním,**
- **míru nezaměstnanosti.**

Přestože existuje celá řada ukazatelů regionálních disparit, je zde pozornost zaměřena na již zmíněné ukazatele, které byly vybrány, neboť v posledních letech je na ně ze strany EU upírána pozornost. První dva ukazatele spadají do základních ukazatelů regionálních disparit a následující indikátory jsou současně ukazateli Strategie Evropa 2020 s výjimkou míry nezaměstnanosti, která spadá i s ostatními do strukturálních ukazatelů.

Hrubý domácí produkt vyjadřuje celkovou produkci země či regionu. Regionální HDP je vyjádřen ve standardu kupní síly (PPS) v % průměru EU27 a přepočten na obyvatele, což umožňuje srovnání regionů, které se výrazně liší svou velikostí (Kutscherauer, 2010). Je-li regionální HDP/obyvatele nižší než 100%, je pod průměrem EU27 a naopak. U **hrubého domácího produktu na obyvatele** vyjádřeného ve standardu kupní síly je vyvíjena snaha o dosažení maximálních hodnot tohoto ukazatele.

Ukazatel **disponibilní důchod domácností** je vyjádřen v eurech na 1 obyvatele. Jedná se o čistý disponibilní důchod, který obdrží domácnosti po poskytnutí výrobních faktorů a po následném zdanění. Obdobně jako u předchozího ukazatele je vyvíjena snaha o dosažení nejvyšších hodnot.

Indikátor **výdaje na vědu a výzkum** vyjádřený jako procento HDP je považován za významný politický ukazatel v EU.

Následujícím ukazatelem je **podíl osob ve věku 30 – 34 let**, které dosáhly **terciárního vzdělání**, k celkovému počtu obyvatel ve stejném věkovém horizontu v procentuálním vyjádření. Tento ukazatel je, stejně jako předešlé ukazatele, maximalizován. V některých italských regionech se vyskytují významné univerzity, jako například v regionu Emilia-Romagna, kde se nachází nejstarší univerzita Evropy.

Záměrem ukazatele, **podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním**, je minimalizovat výsledek. U indikátoru podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním se jedná o podíl osob ve věku od 18 do 24 let, které předčasně ukončily vzdělání, k celkovému počtu populace ve stejném věkovém intervalu. Jde o osoby, které mají ukončeno nižší střední vzdělání a neúčastní se dalšího stupně vzdělání.

Posledním, neméně důležitým indikátorem, je **míra nezaměstnanosti** v %, která představuje procentuální vyjádření poměru registrované nezaměstnanosti k celkovému ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu.

4.3 Aplikace vybraných metod pro měření regionálních disparit v regionech NUTS II v Itálii

Pro měření regionálních disparit byly vybrány tři metody, a to metoda semaforu, metoda normované proměnné a metoda vzdálenosti od fiktivního bodu. Jak již bylo uvedeno, metoda semaforu je vhodnou metodou pro identifikaci a kvantifikaci proměnných. Jejimi značnými výhodami jsou přehlednost a rychlost provedení. Zbylé dvě matematicko-statistické metody jsou vhodné k výpočtu souhrnných indikátorů.

4.3.1 Metoda semaforu

V rámci metody semaforu byla zvolena **tříbarevná škála**, která umožňuje skupinu indikátorů rozdělit prostřednictvím tří barev, zpravidla zelené, žluté a červené. **Zelená barva** označuje nejlepší výsledky v porovnání s ostatními regiony a také úspěšnost regionu v dané sféře. Protipólem zelené barvy je **barva červená**, které zvýrazňuje regiony s nejhoršími výsledky a mezi zelenou a červenou se nachází **žlutá barva**, jež odpovídá percentilu 50. Pro danou zemi by byla nejlepší situace, kdyby všechny regiony byly označeny zelenou barvou. Čím více se indikátor blíží k zelené barvě, tím více je region nadprůměrný a naopak čím více se ukazatel blíží k barvě červené, tím více je region podprůměrný. Ukazatelé, u nichž se vyžaduje dosažení nejvyšších hodnot, je vyvíjena snaha o maximalizaci výsledků (např. HDP/obyvatele – čím vyšší, tím lepší). Naopak výsledky indikátorů, u kterých se očekávají nízké hodnoty, jsou minimalizovány (např. míra nezaměstnanosti – čím nižší, tím lepší).

V případě ukazatele **HDP/obyvatele vyjádřeném v PPS** dosahuje nejvyšší hodnot region *Bolzano* a to po celou dobu sledovaného období. Naopak na nejhorsích příčkách se umístily regiony *Calabria* a *Campania*, které se střídají v prvenství nejnižší hodnoty HDP/obyvatele. V tabulce 4.1 lze sledovat výskyt regionálních disparit a to především mezi severními a jižními regiony Itálie, kdy v severních regionech je dosaženo skoro až dvojnásobku velikosti HDP/obyvatele než v regionech na jihu. V první polovině tabulky je možno pozorovat velikost HDP/obyvatele, jenž se pohybuje nad průměrem EU27. Jižní regiony, které se nacházejí v druhé polovině tabulky, se více blíží podprůměru EU27. Jak je možno sledovat v níže uvedené tabulce, tak trend vývoje tohoto ukazatele je klesající, nejvyšších hodnot dosahují italské regiony na začátku sledovaného období. S příchodem globální krize nebyl zaznamenán nijak výrazný propad, naopak v některých regionech došlo k nárůstu hodnot, jako např. v regionu *Bolzano*, kdy se HDP/obyvatele mezi rokem 2008 a 2009 zvýšil o 4 procentní body.

Tabulka 4.1: HDP/obyvatele v PPS (v % EU=27)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	132	133	126	125	120	117	117	115	114	110	109
Valle d'Aosta	142	146	138	141	135	133	131	129	133	132	133
Liguria	121	124	116	116	112	110	108	110	111	110	106
Lombardia	154	155	148	145	138	135	133	132	135	133	132
Bolzano	164	162	151	149	147	142	143	143	144	148	146
Trento	146	146	137	134	127	124	122	123	123	124	121
Veneto	141	140	131	131	127	124	123	122	121	120	116
Friuli-Venezia Giulia	136	137	130	126	121	121	120	121	119	116	115
Emilia-Romagna	135	136	129	127	122	120	119	118	119	117	122
Toscana	127	128	122	120	115	112	112	112	112	113	109
Umbria	116	116	109	107	102	99	99	99	98	96	93
Marche	123	124	118	116	111	109	108	107	107	107	102
Lazio	135	138	133	131	129	127	123	122	120	122	117
Abruzzo	101	102	96	93	86	86	86	86	87	87	84
Molise	91	92	87	85	83	82	84	84	82	83	80
Campania	73	74	72	70	68	67	66	66	66	67	64
Puglia	79	79	75	74	71	69	69	68	68	68	67
Basilicata	82	82	78	76	74	72	74	74	74	74	70
Calabria	72	73	69	69	68	67	67	66	67	68	65
Sicilia	75	76	72	72	68	69	69	68	68	68	66
Sardegna	86	87	82	82	80	78	78	78	79	80	78

Zdroj: Eurostat, 2013b; vlastní zpracování

Dalším ukazatelem regionálních disparit je **čistý disponibilní důchod domácností na jednoho obyvatele**. Hodnoty a vývoj tohoto ukazatele lze sledovat v tabulce 4.2. Na jedné straně zde stojí severní regiony, kde obyvatelé disponují vyšším důchodem než v jižních regionech. Nejlepších výsledků dosahují regiony *Valle d'Aosta* či *Bolzano*, naopak v regionech jako *Campania* a *Sicilia* vlastní obyvatelé mnohem nižší důchody. V porovnání s průměrem EU27, kde disponibilní důchod na obyvatele byl v roce 2010 ve výši 20 600 eur, se italské regiony ve stejném roce nacházely pod průměrem EU27 a to především jižní regiony, jejichž průměrný disponibilní důchod na obyvatele dosahoval 12 525 eur. Nejhorším regionem ve srovnání s průměrem EU27 byl v roce 2010 již zmíněný region *Campania*. Ze severních regionů byl nadprůměrem EU27 pouze region *Bolzano*, se svými 20 800 eury na obyvatele. V rámci vývoje tohoto indikátoru lze poznamenat, že trend ukazatele čistý disponibilní důchod domácností na obyvatele vyjádřeného v eurech je rostoucí.

Tabulka 4.2: Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele (eur)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	15 400	16 100	16 900	17 300	17 900	18 200	18 900	19 100	19 400	18 100	18 400
Valle d'Aosta	17 200	18 600	19 000	19 300	20 000	20 100	20 400	20 800	21 400	20 000	20 200
Liguria	15 400	16 300	16 700	17 300	17 400	17 900	18 500	19 100	19 300	18 300	18 000
Lombardia	16 600	17 400	18 000	18 300	18 900	19 300	19 800	20 200	20 200	19 300	19 400
Bolzano	19 600	18 500	18 800	18 500	19 700	19 600	20 200	20 700	20 800	20 700	20 800
Trento	17 100	16 000	16 700	16 700	16 900	17 100	17 500	18 200	18 400	18 000	18 000
Veneto	17 700	16 200	16 500	17 000	17 500	17 700	18 200	18 500	18 300	17 900	18 100
Friuli-Venezia Giulia	18 000	16 300	16 800	17 400	17 600	18 000	18 500	19 200	19 300	18 600	18 700
Emilia-Romagna	19 900	18 500	19 000	19 400	19 600	19 900	20 600	21 200	21 000	19 700	19 500
Toscana	17 500	16 100	16 500	17 000	17 300	17 500	18 000	18 200	18 500	17 700	17 600
Umbria	16 100	14 800	15 100	15 400	16 100	16 100	16 400	16 700	17 000	16 100	16 300
Marche	16 400	14 700	15 300	15 600	15 900	16 400	16 900	17 300	17 500	16 800	17 200
Lazio	17 400	15 200	16 000	16 500	17 100	17 400	17 500	18 000	18 200	17 800	17 900
Abruzzo	11 400	12 200	12 600	12 700	12 600	13 000	13 400	13 900	14 300	13 800	13 600
Molise	11 000	11 500	11 800	12 300	12 600	13 000	13 700	14 400	14 100	13 800	13 600
Campania	9 200	9 700	10 300	10 500	10 700	11 000	11 300	11 600	11 800	11 500	11 500
Puglia	9 700	10 400	10 800	11 000	11 300	11 500	11 900	12 300	12 500	12 100	12 200
Basilicata	10 100	10 200	11 000	11 500	11 900	12 200	12 600	13 100	13 200	12 800	12 600
Calabria	8 900	9 500	10 000	10 400	10 700	11 000	11 400	11 700	11 900	11 900	11 700
Sicilia	9 200	9 800	10 100	10 400	10 600	11 000	11 200	11 600	11 800	11 700	11 700
Sardegna	10 300	11 000	11 400	11 900	12 200	12 300	12 800	13 200	13 400	13 200	13 300

Zdroj: Eurostat, 2014g; vlastní zpracování

Indikátor **výdaje na vědu a výzkum** jsou vyjádřeny v % HDP. Regionem s největšími výdaji na VaV byl sice v letech 2009 a 2010 region *Trento*, avšak v minulých letech zaostával za regiony *Piemonte* a *Lazio*. Mezi regiony s nejnižšími hodnotami patří jižní regiony jako *Calabria*, *Molise* a překvapivě i severní regiony *Valle d'Aosta* nebo *Bolzano*. Trend ve vývoji tohoto indikátoru je v jednotlivých regionech odlišný, což lze sledovat v tabulce 4.3. Například v regionu *Emilia-Romagna* mají výdaje víceméně rostoucí tendenci, kdežto v regionu *Bolzano* dochází ke značným výkyvům. Přestože je na tuto oblast kladen stále větší důraz, jak ze strany EU, tak ze strany členských států, vyskytují se zde stále velké nerovnosti. Ve srovnání s průměrem Evropské unie, kde výdaje na VaV v roce 2010 dosahovaly 2,01% HDP, se regiony Itálie nacházely pod průměrem EU27. Nejhorší výsledky byly zaznamenány v jižních regionech, kde jejich průměr dosahoval pouhých 0,76% HDP, kdežto průměr severních regionů byl 1,3% HDP. Jediným regionem s nacházejícím se nadprůměrem EU27 byl region *Trento*.

Tabulka 4.3: Výdaje na vědu a výzkum (v %HDP)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	1,66	1,74	1,67	1,57	1,64	1,69	1,74	1,8	1,84	1,87	1,83
Valle d'Aosta	0,72	0,74	0,41	0,36	0,35	0,31	0,3	0,47	0,62	0,69	0,59
Liguria	1,12	0,91	1,33	1,16	1,22	1,2	1,25	1,14	1,18	1,36	1,47
Lombardia	1,13	1,16	1,2	1,17	1,12	1,13	1,18	1,23	1,19	1,27	1,33
Bolzano	0,89	0,45	0,22	0,33	0,42	0,32	0,41	0,52	0,88	0,54	0,55
Trento	0,53	0,63	1,02	1,07	1,04	1,1	1,19	1,15	1,31	2,14	2,02
Veneto	0,5	0,58	0,68	0,66	0,63	0,57	0,67	0,83	1,02	1,07	1,03
Friuli-Venezia Giulia	1,1	1,15	1,03	1,1	1,13	1,12	1,16	1,34	1,31	1,47	1,41
Emilia-Romagna	0,92	1,11	1,25	1,2	1,14	1,17	1,22	1,45	1,37	1,37	1,46
Toscana	1,02	1,07	1,12	1,11	1,13	1,11	1,07	1,02	1,13	1,24	1,23
Umbria	0,9	0,77	0,83	0,83	0,78	0,77	0,84	0,87	0,86	0,99	0,89
Marche	0,5	0,55	0,69	0,66	0,53	0,57	0,63	0,65	0,68	0,71	0,75
Lazio	1,87	1,94	1,87	1,84	1,76	1,8	1,7	1,64	1,77	1,79	1,76
Abruzzo	0,9	0,87	1,02	1,06	1,06	1,02	1,04	1,01	0,9	0,95	0,92
Molise	0,39	0,34	0,37	0,38	0,4	0,44	0,49	0,42	0,4	0,51	0,5
Campania	1,01	0,96	0,97	1,08	1,17	1,13	1,24	1,26	1,34	1,29	1,22
Puglia	0,59	0,54	0,61	0,59	0,63	0,65	0,71	0,78	0,76	0,79	0,77
Basilicata	0,8	0,8	0,49	0,5	0,55	0,54	0,73	0,68	0,68	0,67	0,71
Calabria	0,28	0,29	0,39	0,4	0,38	0,38	0,43	0,46	0,45	0,46	0,46
Sicilia	0,85	0,86	0,81	0,79	0,89	0,78	0,87	0,81	0,86	0,86	0,82
Sardegna	0,68	0,69	0,72	0,72	0,67	0,59	0,65	0,61	0,59	0,67	0,68

Zdroj: Eurostat, 2013b; vlastní zpracování

V případě indikátoru v oblasti vzdělání se jedná o **podíl osob ve věku 30 – 34 let**, které dosáhly **terciárního vzdělání**. Jak je možné vidět v tabulce 4.4, vyskytují se i zde určité rozdíly mezi regiony. Nejlepšího výsledku dosahuje region *Lazio*, v němž se nachází hlavní město Řím, ve kterém se nachází, co se počtu studentů týče, největší univerzita Evropy. Mezi další regiony s vyšším podílem osob s terciárním vzděláním patří *Liguria* či *Umbria*. Nejnižší podíl osob s vysokoškolským vzděláním je v regionu *Campania*. Trend vývoje tohoto ukazatele je v jednotlivých regionech odlišný. Na začátku druhého tisíciletí dosahoval region *Valle d'Aosta* přibližně stejné úrovně jako region *Sicilia*, kdežto v desátém roce je úroveň tohoto indikátoru vyšší v oblasti *Valle d'Aosta*. Dalo by se tak říct, že tento ukazatel má více rostoucí tendenci v severních regionech než jižních, avšak vývoj tohoto ukazatele je ve všech regionech rostoucí. V porovnání s průměrem Evropské unie, kde podíl osob s terciárním vzděláním byl v roce 2010 ve výši 33,5%, lze konstatovat, že i v případě tohoto ukazatele se italské regiony nacházely pod průměrem EU27.

Tabulka 4.4: Podíl osob s terciárním vzděláním (v %)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	12,4	13,1	12,9	12,6	15,6	16,6	18,2	20,2	18,1	17,9	20,1
Valle d'Aosta	9,79	10,93	12,07	13,21	14,35	15,8	15,9	18,3	18,8	20,05	21,19
Liguria	14,6	15,0	15,2	16,2	18,4	16,3	21,4	21,1	22,1	23,7	24,8
Lombardia	11,5	13,3	14,5	15,0	17,0	18,6	19,6	20,0	20,9	21,7	22,8
Bolzano	9,8	9,8	11,0	12,6	12,7	13,9	15,0	13,7	13,7	14,3	21,5
Trento	10,6	10,6	11,9	13,4	14,6	16,4	18,5	20,6	21,9	21,5	22,7
Veneto	10,5	10,8	11,6	12,3	14,8	16,1	17,1	16,8	17,0	17,3	18,6
Friuli-Venezia Giulia	13,5	13,7	12,8	14,9	16,9	19,3	22,2	21,4	19,7	18,4	19,6
Emilia-Romagna	12,0	12,9	13,5	13,9	16,2	17,2	18,6	19,3	20,2	22,6	20,8
Toscana	11,0	12,2	13,3	13,4	15,4	18,2	16,5	18,6	23,0	20,0	20,8
Umbria	14,1	12,8	14,3	16,4	20,7	20,0	20,8	20,2	19,5	22,5	25,6
Marche	12,5	13,2	14,6	15,2	18,0	19,6	19,7	21,0	22,0	19,8	25,1
Lazio	14,5	14,9	17,3	18,1	21,1	22,2	20,9	25,8	25,5	25,6	26,2
Abruzzo	11,0	13,1	14,4	14,2	16,5	20,2	21,8	20,9	22,0	21,7	20,9
Molise	9,4	10,4	11,7	12,2	17,3	19,5	22,2	22,0	23,9	21,5	24,4
Campania	9,2	9,7	10,3	11,7	13,0	14,2	13,9	14,0	14,2	12,9	12,9
Puglia	9,4	9,9	10,8	11,1	11,5	13,2	14,1	14,0	15,4	13,8	15,4
Basilicata	8,6	10,1	11,3	13,3	13,0	14,4	16,2	18,8	20,2	21,2	19,8
Calabria	12,6	13,3	11,4	11,8	13,5	13,3	15,8	17,3	19,2	21,3	19,2
Sicilia	9,7	8,8	9,6	10,9	12,8	13,6	13,7	14,1	14,3	13,7	14,6
Sardegna	9,5	10,2	11,5	12,8	12,5	10,6	13,2	12,6	17,0	15,5	16,8

Zdroj: Eurostat, 2013b; vlastní zpracování

V případě ukazatele **podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním** lze v tabulce 4.5 sledovat rozdíly zejména mezi některými severními regiony a jižními regiony. Regionem s nejnižším stupněm tohoto ukazatele je *Trento*, naopak nejhoršího výsledku dosahuje region *Sicília*. Ve srovnání se severními regiony dosahují jižní regiony vyššího podílu osob s předčasně ukončeným vzděláním, tedy s výjimkou některých, jako např. *Abruzzo*. Na rozdíl od průměru EU, který byl v roce 2010 ve výši 14%, byl ve většině italských regionů zaznamenán vyšší podíl předčasně ukončeného vzdělání. Avšak i zde se nacházejí regiony, které v roce 2010 byly nad průměrem EU27, jako *Trento*, *Friuli-Venezia Giulia*, *Umbria*, *Lazio*, *Abruzzo* a *Molise*. Z uvedených šesti regionů nacházející se nad průměrem EU27 dosáhl nejlepšího výsledku již zmíněný region *Trento*. Díky stále se zvyšující pozornosti Evropské unie na snižování hodnot toho ukazatele, dochází postupem času u většiny regionů Itálie ke snižování podílu osob, které předčasně ukončily vzdělání.

Tabulka 4.5: Podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním (v %)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	25,1	27,7	25,2	22,9	22,2	20,6	20,0	17,3	18,4	19,8	17,6
Valle d'Aosta	24,4	27,7	25,1	23,8	22,3	22,1	21,9	24,3	25,9	21,4	21,2
Liguria	21,6	22,7	22,5	22,8	16,3	17,0	16,1	16,5	12,6	12,4	16,2
Lombardia	23,4	24,0	22,3	22,0	21,7	21,5	18,5	18,3	19,8	19,9	18,4
Bolzano	18,7	29,0	30,1	32,5	30,6	26,4	23,5	23,3	21,5	21,0	22,5
Trento	13,8	14,5	11,2	12,1	11,9	12,2	10,5	10,6	12,3	12,2	11,8
Veneto	22,9	22,4	20,5	18,1	18,1	18,4	15,0	13,1	15,6	16,9	16,0
Friuli-Venezia Giulia	15,7	16,4	15,6	17,2	13,6	15,8	19,7	12,6	15,2	14,5	12,1
Emilia-Romagna	23,8	24,4	22,6	21,2	19,8	18,9	17,2	16,6	16,6	15,0	15,0
Toscana	26,0	25,0	22,4	20,4	20,9	17,2	16,3	17,9	16,5	16,9	17,6
Umbria	15,8	13,0	13,8	14,5	13,2	15,4	14,8	12,7	14,8	12,3	13,4
Marche	20,0	20,1	18,3	16,9	17,2	16,5	15,1	14,6	15,3	15,6	14,8
Lazio	18,1	19,5	18,8	18,3	15,6	14,8	12,3	10,9	13,2	11,2	13,4
Abruzzo	16,3	18,4	13,7	10,2	16,6	16,1	14,7	15,0	15,6	14,8	13,5
Molise	17,9	20,0	19,1	19,0	15,2	15,5	16,2	16,4	16,5	16,6	13,5
Campania	31,3	30,7	28,4	28,5	28,6	27,8	27,1	29,0	26,3	23,5	23,0
Puglia	29,3	29,8	28,6	27,5	30,2	29,2	27,0	25,1	24,3	24,7	23,5
Basilicata	24,6	28,5	23,5	21,6	16,8	18,1	15,2	14,1	13,9	12,0	15,1
Calabria	24,4	25,8	23,8	21,8	21,8	18,2	19,6	21,2	18,7	17,4	16,1
Sicília	32,0	33,1	31,5	29,3	30,6	30,0	28,1	26,1	26,2	26,5	26,0
Sardegna	32,1	34,3	33,0	28,7	30,1	33,1	28,3	21,8	22,9	22,9	23,9

Zdroj: Eurostat, 2013b; vlastní zpracování

Posledním vybraným ukazatelem je **míra nezaměstnanosti**, kde lze také sledovat značný výskyt disparit a to především mezi regiony na severu a regiony na jihu. Severní regiony se vyznačují nízkou mírou nezaměstnanosti, kdežto míra nezaměstnanosti jižních regionů je několikanásobně vyšší. Nejnižší míry nezaměstnanosti dosahoval region *Bolzano*, který si své prvenství drží po celou dobu sledovaného období. Přestože v posledním roce sledovaného období dosahoval nejvyšších hodnot ostrovní *region Sardegn*a, v letech předchozích se na prvních příčkách s nejhörším výsledkem pohybovaly regiony *Sicilia* a *Calabria*, což je znázorněno v tabulce 4.6. Co se týče vývoje tohoto indikátoru, tak do roku 2008 docházelo u většiny regionů ke snižování míry nezaměstnanosti, avšak s nástupem globální krize dochází k navýšení míry nezaměstnanosti. Ve srovnání s průměrem EU, kde míra nezaměstnanosti v roce 2010 byl na úrovni 9,6%, dosahovaly regiony Itálie v průměru lepších výsledků. Severní regiony se pohybovaly nad průměrem EU27, zatímco jižní regiony byly podprůměrné.

Tabulka 4.6: Míra nezaměstnanosti (v %)

NUTS II	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Piemonte	6,64	5,23	5,55	4,83	5,25	4,66	4,03	4,23	5,05	6,84	7,58
Valle d'Aosta	4,42	3,44	3,36	3,98	3,09	3,18	2,97	3,25	3,23	4,41	4,36
Liguria	9,23	6,07	6,1	6,86	5,38	5,75	4,77	4,82	5,37	5,7	6,54
Lombardia	4,41	3,99	3,79	3,39	3,73	4,09	3,7	3,43	3,73	5,36	5,6
Bolzano	2,1	1,96	1,84	2,02	2,63	2,74	2,61	2,59	2,37	2,87	2,71
Trento	3,36	3,36	3,37	2,9	3,18	3,56	3,09	2,91	3,28	3,49	4,3
Veneto	3,74	3,46	3,39	3,41	4,24	4,24	4,04	3,34	3,53	4,76	5,76
Friuli-Venezia Giulia	4,57	4,04	3,71	3,92	3,92	4,11	3,51	3,42	4,28	5,27	5,7
Emilia-Romagna	4,01	3,8	3,29	3,04	3,7	3,81	3,38	2,85	3,19	4,77	5,7
Toscana	6,12	5,09	4,84	4,67	5,2	5,25	4,82	4,3	5,03	5,77	6,1
Umbria	6,49	5,32	5,71	5,17	5,69	6,09	5,11	4,58	4,81	6,68	6,63
Marche	4,98	4,56	4,41	3,78	5,32	4,69	4,54	4,16	4,66	6,63	5,69
Lazio	11,03	10,18	8,58	8,7	7,94	7,72	7,55	6,38	7,51	8,5	9,31
Abruzzo	7,52	4,34	5,77	5,59	7,98	7,86	6,53	6,22	6,55	8,06	8,81
Molise	13,37	13,21	12,68	12,57	11,6	10,08	9,93	8,09	9,08	9,04	8,45
Campania	23,25	22,51	21,08	21,18	15,51	14,91	12,88	11,23	12,58	12,95	14,02
Puglia	17,3	14,38	13,63	13,59	15,4	14,62	12,77	11,16	11,58	12,64	13,54
Basilicata	17,12	15,84	15,42	17	11,4	12,25	10,53	9,55	11,08	11,22	13,02
Calabria	27,31	24,99	25,66	25,05	14,94	14,39	12,87	11,25	12,11	11,34	11,92
Sicilia	23,86	20,93	20,67	20,78	17,39	16,22	13,5	12,95	13,79	13,88	14,7
Sardegn	20,16	19,21	18,94	17,29	13,57	12,92	10,82	9,88	12,23	13,28	14,11

Zdroj: OECD, 2014b; vlastní zpracování

4.3.2 Metoda normované proměnné

První metodou, pro zjištění indexu regionálních disparit, je metoda normované proměnné. V této podkapitole bude popsán postup zjištění indexu regionálních disparit v italských NUTS II regionech, který byl vypočítán pomocí metody normované proměnné, a následně budou interpretovány výsledky. Stejně jako u metody semaforu byly k výpočtu použity zvolené indikátory, které byly sledovány po dobu let 2000 – 2010.

V první fázi konstrukce indexu disparit vypočteného pomocí normované proměnné bylo zapotřebí stanovit jednotlivé směrodatné odchytky (s_x), k čemuž byl využit tabulkový procesor Microsoft Office Excel. Poté, co byla stanovena směrodatná odchytky jednotlivých indikátorů, nastoupila druhá fáze, ve které byly jednotlivé ukazatele rozčleněny na ty, u nichž byla za optimální považovaná hodnota maximální a na ty, v jejichž případě byla za optimální hodnoty označována hodnota minimální. Ihned po rozčlenění byly stanoveny konkrétní hodnoty jak minimálních, tak maximálních veličin. Ve třetí fázi byly takto vypočtené kritériální hodnoty a směrodatné odchytky využity k výpočtu jednotlivých normovaných proměnných. Postup výpočtu normovaných proměnných se lišil v závislosti na tom, zda byla kritériální hodnota považována za maximální nebo minimální. V případě minimální hodnoty byla od kritériální hodnoty odečtena skutečná hodnota proměnné a tento rozdíl byl poté vydělen směrodatnou odchylkou. U maximálních hodnot byl použit opačný postup. V následující fázi byly pro stanovení konkrétní hodnoty indexu regionálních disparit, pro určitý region a rok, zprůměrovány všechny normované proměnné za daný region a rok.

Vypočtené indexy nabývají záporných hodnot, přičemž platí, že optimální situace nastává tehdy, pokud se hodnota toho indexu blíží 0. V poslední fázi byly zjištěné indexy využity ke stanovení pořadí jednotlivých regionů (Tuleja, 2008).

V příloze č. 1 jsou obsaženy vypočtené indexy disparit italských regionů NUTS II a to na základě normované proměnné. Jak již bylo zmíněno, za optimální je považována situace, v níž se hodnota indexu blíží 0, tedy čím nižší je index vyjádřený v absolutní hodnotě, tím nižší míra disparit. Nejlepšího výsledku dosáhl v roce 2010 region *Trento*, naopak nejhorším regionem byl ostrovní region *Sicilia*. Stejně jako v případě metody semaforu lze i zde sledovat značné rozdíly a to především mezi severními a jižními regiony. Jako například mezi severním regionem *Emilia-Romagna*, kde index disparit dosahoval hodnoty 1,10 a jižním regionem *Puglia*, kde byl index na úrovni 2,79, což vypovídá o tom, že v regionu *Emilia-Romagna* se vyskytuje nižší míra disparit. Trend vývoje indexu disparit vypočteného pomocí normované proměnné je klesající a to u všech regionů Itálie.

Co se týče celkového pořadí, které je zaznamenáno v tabulce 4.7, je nejlepším regionem *Lazio* a na nejhorší příčce se umístil již zmíněný region *Sicilia*. Jak je znázorněno v níže uvedené tabulce, lepší pozice zaujímají severní regiony na rozdíl od jižních regionů.

Tabulka 4.7: Celkové pořadí regionů

Region	Pořadí
Piemonte	6
Valle d'Aosta	12
Liguria	7
Lombardia	4
Bolzano	11
Trento	3
Veneto	10
Friuli-Venezia Giulia	5
Emilia-Romagna	4
Toscana	9
Umbria	9
Marche	11
Lazio	1
Abruzzo	14
Molise	15
Campania	18
Puglia	19
Basilicata	16
Calabria	19
Sicilia	21
Sardegna	18

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

4.3.3 Metoda vzdálenosti od fiktivního bodu

Druhou metodou výpočtu indexu disparit je metoda vzdálenosti od fiktivního bodu. Podobně jako u předchozích metod počítá se stejnými indikátory, regiony a se stejnou datovou řadou.

V případě výpočtu indexu disparit vypočteného pomocí vzdálenosti od fiktivního bodu bylo zapotřebí stanovit medián u každého indikátoru, který představuje optimální hodnotu indikátoru v daném regionu. Pro zjištění mediánu byl využit tabulkový procesor Microsoft Office Excel. V druhé fázi došlo k výpočtu Euklidovské vzdálenosti, která vyjadřuje vzdálenost optimální veličiny od normované proměnné. Po vypočítání Euklidovské vzdálenosti byl stanoven index disparit a to zprůměrováním hodnot Euklidovských vzdáleností, které byly zjištěny pro daný region a rok. Stejně jako v předchozí metodě došlo ke stanovení pořadí jednotlivých regionů.

Index disparit vypočtený na základě vzdálenosti od fiktivního bodu nabývá hodnot větších, popř. rovných nule, přičemž platí, že čím vyšší je jeho hodnota, tím větší je rozdíl mezi skutečným a optimálním regionem.

Klesající hodnota indexu disparit naznačuje, že eliminace rozdílů byla zaznamenána ve všech italských regionech v průběhu let 2000 – 2010, což je zaznamenáno v příloze č. 2. Největší disparity se vyskytují především mezi severními a jižními regiony. Například mezi regionem *Trento* a regionem *Sicilia* byl v roce 2010 index disparit regionu *Sicilia* ve výši 5,69, zatímco index disparit v regionu *Trento* dosahoval pouze 0,31. Kriteriaální hodnota regionu *Sicilia* byla vyšší než v regionu *Trento*, což znamená, že v *Trentu* byl zaznamenán menší rozdíl mezi skutečnou a optimální hodnotou regionu.

V tabulce 4.8 je zaznamenáno celkové pořadí regionů, kde lze pozorovat zaostalost jižních regionů za severními. Na prvním místě se umístil region *Lazio*, v jehož závěsu stojí převážně severní regiony jako *Friuli-Venezia Giulia*, *Emilia-Romagna* nebo již zmíněné *Trento*. Nejhorších příček dosáhly regiony *Calabria* a *Sicilia*.

Tabulka 4.8: Celkové pořadí regionů

Region	Pořadí
Piemonte	5
Valle d'Aosta	13
Liguria	6
Lombardia	5
Bolzano	13
Trento	5
Veneto	10
Friuli-Venezia Giulia	3
Emilia-Romagna	4
Toscana	8
Umbria	9
Marche	11
Lazio	2
Abruzzo	12
Molise	15
Campania	18
Puglia	19
Basilicata	16
Calabria	20
Sicilia	20
Sardegna	18

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

4.3.4 Závěrečná hodnocení

Pro hodnocení regionálních disparit byly zvoleny ukazatele, které byly podrobně popsány v předchozích podkapitolách. Tyto ukazatele byly sledovány v období let 2000 až 2010. Regionální disparity v italských regionech NUTS II byly hodnoceny pomocí tří metod.

První z nich byla **metoda semaforu**, jejíž hlavní výhodou je přehlednost, rychlost a nenáročnost sestavení. V případě hodnocení regionálních disparit pomocí metody semaforu bylo zjištěno, že se na území Itálie vyskytují značné regionální rozdíly a to především mezi

vyspělými severními a zaostalými jižními regiony. Nutno poznamenat, že postupem času dochází k eliminaci disparit, což je zapříčiněno aktuálním trendem země a Evropské unie. Ve srovnání hodnot s Evropskou unií bylo zjištěno, že většině indikátorů se italské regiony nacházejí pod průměrem EU27.

Pro výpočetní fázi indexu disparit byly zvoleny dvě matematicko-statistické metody. Jako první z nich byla využita **metoda normované proměnné**, pomocí níž byl zjištěn index disparit v Itálii. Pomocí této metody je možné poměrně rychle a kvalitně získat dostatečné hodnotové informace o vývoji regionálních disparit. Druhou použitou metodou pro zjištění indexu disparit byla **metoda vzdálenosti od fiktivního bodu**. Hlavní výhodou těchto metod je jejich schopnost shrnout různé jednotky do jedné charakteristiky, kterou je bezrozměrné číslo. Stejně jako při využití metody semaforu, bylo i v případě těchto metod zjištěno, že se v rámci Itálie vyskytují značné disparity. Tyto disparity se nacházejí především mezi severními a jižními regiony, přičemž v severních regionech není výskyt disparit tak rozsáhlý jako v jižních. Přestože je výskyt disparit na území Itálie vysoký, v průběhu let dochází k jeho snižování.

Na rozdíl od metody semaforu, kde lze sledovat, jestli daný region v průběhu let dosahoval dobrých hodnot nebo ne, je možné u zbývajících dvou metod stanovit pořadí jednotlivých regionů za dané období. V případě stanovení indexu disparit zaujímá přední příčky region *Lazio*, což v metodě semaforu není tak jasně viditelné.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat a vyhodnotit regionální disparity, které se vyskytují v regionech NUTS II v Itálii.

K měření regionálních disparit v Itálii bylo využito šesti ukazatelů, a to HDP/obyvatele v PPS, čistý disponibilní důchod na obyvatele (v eurech), výdaje na vědu a výzkum (v % HDP), podíl osob s terciárním vzděláním (v %), podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním (v %) a míra nezaměstnanosti (v %). Zmíněné ukazatele byly vybrány, neboť je na ně v posledních letech ze strany EU upírána pozornost. První dva ukazatele spadají do základních ukazatelů regionálních disparit a následující indikátory jsou současně ukazateli Strategie Evropa 2020 s výjimkou míry nezaměstnanosti, která spadá i s ostatními do strukturálních ukazatelů. Uvedené indikátory byly sledovány v období let 2000 – 2010.

Analýza regionálních disparit byla provedena pomocí využití tří metod určených pro měření regionálních disparit. Jednalo se o využití metody semaforu, která je součástí škálovacích metod. Díky této metodě bylo možné ihned pozorovat výskyt disparit mezi 21 regiony NUTS II. Největší rozdíly se v Itálii vyskytují zejména mezi severními a jižními regiony, přičemž v případě některých ukazatelů, jako například HDP na obyvatele dosahovaly severní regiony dvojnásobku hodnot jižních regionů. V rámci využití metody semaforu, byly jednotlivé italské regiony NUTS II srovnávány s průměrem Evropské unie a to na základě zmíněných indikátorů. Podle srovnání s EU, lze konstatovat, že regiony NUTS II se nacházejí ve většině případů pod úrovní Evropské unie. Další použitou metodou pro zjištění indexu disparit byla metoda normované proměnné. V případě této metody lze sledovat výskyt disparit mezi jednotlivými regiony, což u předchozí metody nebylo možné. Součástí této metody je i stanovení celkového pořadí regionů od nejhoršího k nejlepšímu. Stejně jako u metody semaforu, je možné zde pozorovat značné rozdílnosti mezi severními a jižními regiony. Posledním způsobem stanovení indexu disparit bylo využití metody vzdálenosti od fiktivního bodu. V případě použití této metody byly zjištěné podobné výsledky, jako u metody normované proměnné.

Přestože je Itálie průmyslově vyspělou zemí, je zde výskyt regionálních disparit znatelný a to především mezi regiony nacházejícími se na severu země, které dosahují mnohem lepších výsledků použitých metod, než jižní regiony. Ačkoli jsou disparity mezi jednotlivými regiony značné, v průběhu let dochází k jejich snižování.

Seznam použité literatury

Knížní zdroje

- [1.] ANDREWS, Rob et al. *Itálie (turistický průvodce)*. 3. vyd. Překlad Radek Beneš. Brno: Jota, 2012, 1155 s. ISBN 978-80-7462-080-5.
- [2.] BOHÁČKOVÁ, Ivana a Magdalena HRABÁNKOVÁ. *Strukturální politika Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 188 s. ISBN 978-80-7400-111-6.
- [3.] EVROPSKÁ UNIE. *Ústavy států Evropské unie*. 2. vyd. Přeložili Vladimír Klokočka a Eliška Wagnerová. Praha: Linde, 2004. 795 s. ISBN 80-7201-466-8.
- [4.] HALÁSKOVÁ, Martina. *Veřejná správa a veřejné služby v zemích Evropské unie*. 1. vyd. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012. Series on advanced economic issues, vol. 13. ISBN 978-802-4828-084.
- [5.] JEPSON, Tim. *Itálie*. Překlad Ivan Kolman. Brno: Computer Press, 2010. Velký průvodce National Geographic (Computer Press). ISBN 978-80-251-2352-2.
- [6.] JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 332 s. ISBN 978-80-247-3258-9.
- [7.] KUTSCHERAUER, Alois. Regionální disparity: disparity v regionálním rozvoji země, jejich pojetí, identifikace a hodnocení. 1. vyd. Ostrava: VŠB-TU, 2010, 250 s. ISBN 978-80-248-2335-5.
- [8.] LEČÍKOVÁ, Miroslava. *Itálie - jih: podrobné a přehledné informace o historii, kultuře, přírodě a turistickém zázemí jižní Itálie*. 4. vyd. Praha: Freytag&Berndt, 2010, 191 s. ISBN 978-80-7316-027-2.
- [9.] MOLLE, W. *European cohesion policy: Regions and Cities*. 1. Vyd. London: Routledge, 2007, 347 s. ISBN 978-0-415-43812-4
- [10.] NOVOTNÁ, Martina. *Regionální politika EU*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská, 2007, 206 s. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 978-802-4814-131.
- [11.] PODHORSKÝ, Marek. *Itálie - sever: podrobné a přehledné informace o historii, kultuře, přírodě a turistickém zázemí severní Itálie*. 4. vyd. Freytag&Berndt, 2010, 208 s. ISBN 978-80-86236-12-4.
- [12.] SKOKAN, Karel. *Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 2003, 114 s. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 80-732-9023-5.

- [13.] STEJSKAL, Jan a Jaroslav KOVÁRNÍK. *Regionální politika a její nástroje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 212 s. ISBN 978-80-7367-588-2.
- [14.] WOKOUN, René. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 978-807-2016-990.

Elektronické publikace

- [15.] ČESKÁ SPOŘITELNA. *Návrh nařízení Evropské komise k fondům EU pro roky 2014 – 2020* [online]. 2011, [cit. 2013-12-30]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Prilohy/euspa_navrh_narizeni_evropske_komise_k_fondum_eu_pro_roky_2014-2020.pdf
- [16.] EVROPSKÁ KOMISE. *Nářízení Rady (ES) č. 1260/1999 ze dne 21. června 1999 o obecných ustanoveních o strukturálních fondech* [online]. Lucemburk, červen 1999, [cit. 2013-12-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/content/cs/02_pdf/00_1_sf_1_cs.pdf
- [17.] EVROPSKÁ KOMISE. *Nářízení Rady (ES) č. 1083/2006 ze dne 11. července 2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1260/1999* [online]. Brusel, červenec 2006a, [cit. 2013-12-29]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:CS:PDF>
- [18.] EVROPSKÁ KOMISE. *Nářízení Rady (ES) č. 1084/2006 ze dne 11. července 2006 o Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1164/1994* [online]. Brusel, červenec 2006b, [cit. 2013-12-29]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0079:01:CS:HTML>
- [19.] EVROPSKÁ KOMISE. *Investování do budoucí Evropy. Pátá zpráva o hospodářské, sociální a územní soudržnosti* [online]. Brusel, listopad 2010, [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion5/index_cs.cfm
- [20.] HAAGA – HELIA. University of Applied Sciences. *Country profile fact sheet – Italy*. [online]. 2010, [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://www.helsinki.chamber.fi/files/4120/Italy_24.8.2010.pdf

- [21.] HUČKA, Miroslav a kol. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Vznik regionálních disparit, jejich pojetí, charakteristika a klasifikace. Výzkumná studie DÚ 02* [online]. Ostrava, květen 2008, [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/vysledky/03_studie_du2.pdf
- [22.] HUČKA, Miroslav a kol. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Teorie, metodologie a klasifikace regionálních disparit. Výzkumná studie DÚ 02.* [online]. Ostrava, březen 2009, [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/vysledky/07_studie_du2.pdf
- [23.] ISTAT. *Italy in figures.* [online]. 2010, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://en.istat.it/dati/catalogo/20100910_00/
- [24.] ISTAT. *Italy in figures* [online]. 2011, [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://en.istat.it/dati/catalogo/20110727_00/Italy2011.pdf
- [25.] KUTSCHERAUER, Alois a kol. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Identifikace, klasifikace a hodnocení regionálních disparit. Redakčně upravená roční zpráva 2007* [online]. Ostrava, leden 2008, [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/vysledky/01_rocni_zprava_2007.pdf
- [26.] SKOKAN, Karel a kol. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Regionální disparity v mezinárodním srovnání. Výzkumná studie DÚ 04* [online]. Ostrava, červen 2008, [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/vysledky/05_studie_du4.pdf
- [27.] TULEJA, Pavel. *Regionální disparity – jejich pojetí, klasifikace a měření. Možnosti měření regionálních disparit – nový pohled. Sborník přednášek* [online]. Šilheřovice, listopad 2008, s. 1-10, [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://mpira.ub.uni-muenchen.de/11688/1/MPRA_paper_11688.pdf
- [28.] TULEJA, Pavel. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Aplikace vybraných metod sledování a hodnocení regionálních disparit. Případová studie PS 2* [online]. Ostrava, prosinec 2009, [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/vysledky/14_PS2_Aplikace_vybranych_metod.pdf

Internetové zdroje

- [29.] *Central Intelligence Agency*. [online]. The World Factbook. 2014. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/it.html>
- [30.] *CK Mundo*. [online]. 2014. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.mundo.cz/italie>
- [31.] *Český hydrometeorologický ústav* [online]. Úsek ochrany čistoty ovzduší. Znečištění ovzduší na území České republiky v roce 2012. 2012. [cit. 2014-05-03]. Dostupné z: <http://portal.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/groc/gr12cz/kap241.html>
- [32.] *Český statistický úřad* [online]. Regionální účty 2010. 2012. [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/regionalni_ucty_2010
- [33.] *Český statistický úřad* [online]. Evropa NUTS2. 2014. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/mapy/nuts2/html/it_mt.htm
- [34.] *European Commission* [online]. Eurostat European statistics. NUTS – Nomenclature of territorial units for statistics. 2011. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/correspondence_tables/national_structures_eu
- [35.] *European Commission* [online]. Eurostat European statistics. 2013a. [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
- [36.] *European Commission* [online]. Eurostat European statistics. Regional statistics by NUTS classification. 2013b. [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database
- [37.] *European Commission* [online]. Eurostat European statistics. 2014a. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
- [38.] *European Commission* [online]. Eurostat European statistics. 2014b. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/database

- [39.] *European Commision* [online]. Eurostat European statistics. 2014c. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/education/data/main_tables
- [40.] *European Commision* [online]. Eurostat European statistics. 2014d. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators
- [41.] *European Commision* [online]. Eurostat European statistics. 2014e. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/data/database
- [42.] *European Commision* [online]. Eurostat European statistics. 2014f. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/data/main_tables
- [43.] *European Commision* [online]. Eurostat European statistics. Regional statistics by NUTS classification. 2014g. [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database
- [44.] *Euroskop*. [online]. Itálie. 2014. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/541/sekce/italie/>
- [45.] *Evropská komise* [online]. Regionální politika. 2013a. [cit. 2013-11-25]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/reg/index_cs.htm
- [46.] *Evropská komise* [online]. Regionální politika - Inforegio 2013b. [cit. 2013-12-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/index_cs.cfm
- [47.] *Itálie - průvodce*. [online]. 2014a. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.italie-pruvodce.cz/web/info/zakladni_udaje
- [48.] *Itálie - průvodce*. [online]. 2014b. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.italie-pruvodce.cz/web/mista/firenze>
- [49.] *Itálie - průvodce*. [online]. 2014c. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.italie-pruvodce.cz/web/info/staroveky_Rim
- [50.] *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Kohezní politika 2013. [cit. 2013-12-30]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Evropska-unie/Kohezni-politika-EU/Kohezni-politika>

- [51.] *Ministerstvo zahraničních věcí ČR*. [online] Itálie. Základní informace o teritoriu. 2014. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/italie/
- [52.] *OECD* [online]. Country statistical profile. Italy 2010. 2010a. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-italy-2010_20752288-2010-table-ita
- [53.] *OECD* [online]. Tertiary education graduation rates. 2010b. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-italy-2010_20752288-2010-table-ita
- [54.] *OECD* [online]. Statistics. 2014a. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/statistics/>
- [55.] *OECD* [online]. 2014b [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/#>
- [56.] ŽELEZNÝ, Vojtěch. *Italský dluh je na rekordním maximu – bude Itálie další krachující z jižních zemí eurozóny?*. Měšec [online]. 19. 12. 2012, [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: <http://trhy.mesec.cz/clanky/italsky-dluh-je-na-rekordnim-maximu/>

Seznam použitých zkratk

CF	Cohesion Fund Fond soudržnosti
ČR	Česká republika
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund Orientační sekce Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
EMFF	European Maritime and Fisheries Fund Evropský námořní a rybářský fond
ERDF	European Regional Development Fund Evropský fond regionálního rozvoje
ES	Evropské společenství
ESF	European Social Fund Evropský sociální fond
ESIF	Evropské strukturální a investiční fondy
EU	Evropská unie
EU15	Evropská unie – 15 členů
EU25	Evropská unie – 25 členů
EU27	Evropská unie – 27 členů
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
FIFG	Financial Instrument for Fisheries Guidance

	Finanční nástroj pro orientaci rybolovu
G-7	Group of Seven Skupina G-7
GIS	Geografický informační systém
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
HNP	Hrubý národní produkt
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
ILO	International Labour Organization Mezinárodní organizace práce
IMF	International Monetary Fund Mezinárodní měnový fond
LAU	Local Administrative Unit Lokální administrativní jednotka
NUTS	La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques Nomenklatura územních statistických jednotek
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe Organizace pro bezpečnost a spolupráci
PPS	Purchasing Power Standard Standard kupní síly
UN	United Nations Organizace spojených národů
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

	Organizace pro vzdělávání, vědu a kulturu
USA	United States of America Spojené státy americké
VaV	Věda a výzkum
WTO	World Trade Organization Světová obchodní organizace

Seznam tabulek

Tabulka 2.1: Územní statistické jednotky NUTS v EU

Tabulka 2.2: Základní ukazatele regionálních rozdílů

Tabulka 2.3: HDP/obyvatele v PPS za rok 2010 v zemích EU (EU=27)

Tabulka 2.4: Zprávy o hospodářské a sociální soudržnosti EU

Tabulka 3.1: Vybrané ukazatele populace v Itálii

Tabulka 3.2: Vybrané makroekonomické ukazatele Itálie od 2000 – 2010

Tabulka 3.3: Vybrané ukazatele trhu práce v Itálii

Tabulka 4.1: HDP/obyvatele v PPS (v % EU=27)

Tabulka 4.2: Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele (eur)

Tabulka 4.3: Výdaje na vědu a výzkum (v % HDP)

Tabulka 4.4: Podíl osob s terciárním vzděláním (v %)

Tabulka 4.5: Podíl osob s předčasně ukončeným vzděláním (v %)

Tabulka 4.6: Míra nezaměstnanosti (v %)

Tabulka 4.7: Celkové pořadí regionů

Tabulka 4.8: Celkové pořadí regionu

Seznam grafů

Graf 3.1: Největší italské obchodní partnery v roce 2010

Graf 3.2: Podíl návštěvnosti jednotlivých oblastí v roce 2008

Seznam obrázků

Obrázek 2.1: Členění horizontální perspektivy

Obrázek 2.2: Nástroje a cíle regionální politiky pro období 2007-2013

Obrázek 3.1: Mapa regionů NUTS II v Itálii

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních přestavení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7. května 2014

.....
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1: Index disparit vypočtený na základě metody normované proměnné

Příloha č. 2: Index disparit vypočtený na základě metody vzdálenosti od fiktivního bodu

Příloha č. 1: Index disparit vypočtený na základě metody normované proměnné

region/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Index disparit</i>											
Piemonte	-1,82	-1,75	-1,73	-1,68	-1,53	-1,40	-1,25	-1,08	-1,19	-1,37	-1,25
Valle d'Aosta	-2,06	-1,98	-2,02	-1,94	-1,83	-1,80	-1,78	-1,69	-1,60	-1,50	-1,47
Liguria	-2,00	-1,94	-1,79	-1,82	-1,49	-1,60	-1,31	-1,33	-1,16	-1,09	-1,18
Lombardia	-1,75	-1,63	-1,52	-1,50	-1,46	-1,39	-1,22	-1,16	-1,17	-1,22	-1,11
Bolzano	-1,50	-2,04	-2,17	-2,16	-2,04	-1,95	-1,74	-1,72	-1,50	-1,60	-1,35
Trento	-1,74	-1,78	-1,50	-1,45	-1,45	-1,38	-1,19	-1,08	-1,02	-0,72	-0,75
Veneto	-2,04	-2,05	-1,96	-1,85	-1,79	-1,78	-1,58	-1,44	-1,45	-1,52	-1,50
Friuli-Venezia Giulia	-1,51	-1,56	-1,63	-1,57	-1,40	-1,36	-1,30	-1,01	-1,20	-1,25	-1,17
Emilia-Romagna	-1,77	-1,73	-1,61	-1,55	-1,49	-1,42	-1,25	-1,06	-1,08	-1,06	-1,10
Toscana	-2,07	-2,01	-1,88	-1,80	-1,76	-1,56	-1,58	-1,54	-1,29	-1,43	-1,46
Umbria	-1,85	-1,90	-1,88	-1,80	-1,62	-1,75	-1,63	-1,55	-1,64	-1,51	-1,47
Marche	-2,09	-2,11	-1,95	-1,88	-1,89	-1,76	-1,67	-1,57	-1,54	-1,72	-1,45
Lazio	-1,46	-1,52	-1,38	-1,34	-1,13	-1,04	-1,07	-0,81	-0,87	-0,84	-0,94
Abruzzo	-2,35	-2,19	-2,01	-1,90	-2,12	-1,95	-1,78	-1,80	-1,80	-1,84	-1,90
Molise	-2,92	-2,93	-2,84	-2,80	-2,44	-2,29	-2,13	-2,08	-2,08	-2,14	-1,95
Campania	-3,57	-3,50	-3,35	-3,26	-3,00	-2,92	-2,80	-2,78	-2,69	-2,70	-2,76
Puglia	-3,43	-3,32	-3,21	-3,17	-3,27	-3,15	-2,95	-2,81	-2,74	-2,85	-2,79
Basilicata	-3,20	-3,21	-3,11	-3,01	-2,69	-2,70	-2,38	-2,21	-2,19	-2,12	-2,34
Calabria	-3,68	-3,58	-3,58	-3,46	-3,08	-2,96	-2,82	-2,74	-2,60	-2,45	-2,54
Sicilia	-3,64	-3,58	-3,53	-3,41	-3,24	-3,18	-2,99	-2,91	-2,90	-2,94	-2,94
Sardegna	-3,49	-3,45	-3,35	-3,10	-3,06	-3,24	-2,88	-2,69	-2,61	-2,67	-2,68
<i>Vyjádření v absolutní hodnotě</i>											
Piemonte	1,82	1,75	1,73	1,68	1,53	1,40	1,25	1,08	1,19	1,37	1,25
Valle d'Aosta	2,06	1,98	2,02	1,94	1,83	1,80	1,78	1,69	1,60	1,50	1,47
Liguria	2,00	1,94	1,79	1,82	1,49	1,60	1,31	1,33	1,16	1,09	1,18
Lombardia	1,75	1,63	1,52	1,50	1,46	1,39	1,22	1,16	1,17	1,22	1,11
Bolzano	1,50	2,04	2,17	2,16	2,04	1,95	1,74	1,72	1,50	1,60	1,35
Trento	1,74	1,78	1,50	1,45	1,45	1,38	1,19	1,08	1,02	0,72	0,75
Veneto	2,04	2,05	1,96	1,85	1,79	1,78	1,58	1,44	1,45	1,52	1,50
Friuli-Venezia Giulia	1,51	1,56	1,63	1,57	1,40	1,36	1,30	1,01	1,20	1,25	1,17
Emilia-Romagna	1,77	1,73	1,61	1,55	1,49	1,42	1,25	1,06	1,08	1,06	1,10
Toscana	2,07	2,01	1,88	1,80	1,76	1,56	1,58	1,54	1,29	1,43	1,46
Umbria	1,85	1,90	1,88	1,80	1,62	1,75	1,63	1,55	1,64	1,51	1,47
Marche	2,09	2,11	1,95	1,88	1,89	1,76	1,67	1,57	1,54	1,72	1,45
Lazio	1,46	1,52	1,38	1,34	1,13	1,04	1,07	0,81	0,87	0,84	0,94
Abruzzo	2,35	2,19	2,01	1,90	2,12	1,95	1,78	1,80	1,80	1,84	1,90
Molise	2,92	2,93	2,84	2,80	2,44	2,29	2,13	2,08	2,08	2,14	1,95
Campania	3,57	3,50	3,35	3,26	3,00	2,92	2,80	2,78	2,69	2,70	2,76
Puglia	3,43	3,32	3,21	3,17	3,27	3,15	2,95	2,81	2,74	2,85	2,79
Basilicata	3,20	3,21	3,11	3,01	2,69	2,70	2,38	2,21	2,19	2,12	2,34
Calabria	3,68	3,58	3,58	3,46	3,08	2,96	2,82	2,74	2,60	2,45	2,54
Sicilia	3,64	3,58	3,53	3,41	3,24	3,18	2,99	2,91	2,90	2,94	2,94
Sardegna	3,49	3,45	3,35	3,10	3,06	3,24	2,88	2,69	2,61	2,67	2,68

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

region/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Pořadí</i>											
Piemonte	7	5	6	6	7	5	4,5	4,5	6	7	7
Valle d'Aosta	11	9	13	13	11	12	13,5	12	12	9	11,5
Liguria	9	8	7	9	5,5	8	7	7	4	4	6
Lombardia	5	3	3	3	4	4	3	6	5	5	4
Bolzano	2	11	14	14	13	13,5	12	13	10	12	8
Trento	4	6	2	2	3	3	2	4,5	2	1	1
Veneto	10	12	11	10	10	11	8,5	8	9	11	5
Friuli-Venezia Giulia	3	2	5	5	2	2	6	2	7	6	13
Emilia-Romagna	6	4	4	4	5,5	6	4,5	3	3	3	3
Toscana	12	10	8,5	7,5	9	7	8,5	9	8	8	10
Umbria	8	7	8,5	7,5	8	9	10	10	13	10	11,5
Marche	13	13	10	11	12	10	11	11	11	13	9
Lazio	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Abruzzo	14	14	12	12	14	13,5	13,5	14	14	14	14
Molise	15	15	15	15	15	15	15	15	15	16	15
Campania	19	19	18,5	19	17	17	17	19	19	19	19
Puglia	17	17	17	18	21	19	20	20	20	20	20
Basilicata	16	16	16	16	16	16	16	16	16	15	16
Calabria	21	20,5	21	21	19	18	18	18	17	17	17
Sicilia	20	20,5	20	20	20	20	21	21	21	21	21
Sardegna	18	18	18,5	17	18	21	19	17	18	18	18
<i>Celkové průměrné pořadí</i>											
Piemonte	6										
Valle d'Aosta	12										
Liguria	7										
Lombardia	4										
Bolzano	11										
Trento	3										
Veneto	10										
Friuli-Venezia Giulia	5										
Emilia-Romagna	4										
Toscana	9										
Umbria	9										
Marche	11										
Lazio	1										
Abruzzo	14										
Molise	15										
Campania	18										
Puglia	19										
Basilicata	16										
Calabria	19										
Sicilia	21										
Sardegna	18										

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

Příloha č. 2: Index disparit vypočtený na základě metody vzdálenosti od fiktivního bodu

region/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Index disparit</i>											
Piemonte	2,05	2,15	1,82	1,57	1,10	0,85	0,64	0,42	0,59	0,88	0,68
Valle d'Aosta	3,22	3,31	3,51	3,29	3,01	2,95	2,96	2,61	2,43	1,70	1,89
Liguria	2,01	2,07	1,54	1,63	0,91	1,12	0,79	0,87	0,73	0,67	0,86
Lombardia	2,14	1,80	1,34	1,27	1,11	0,99	0,65	0,57	0,69	0,67	0,54
Bolzano	2,28	4,49	5,03	4,90	4,23	3,64	2,87	2,73	1,78	2,36	2,06
Trento	2,72	2,61	1,56	1,26	1,18	0,93	0,67	0,60	0,41	0,31	0,31
Veneto	3,36	3,19	2,65	2,35	2,07	2,10	1,61	1,26	1,01	1,02	1,04
Friuli-Venezia Giulia	1,18	1,25	1,50	1,17	0,86	0,77	0,90	0,37	0,50	0,49	0,48
Emilia-Romagna	2,25	1,92	1,48	1,35	1,09	0,94	0,71	0,46	0,49	0,47	0,36
Toscana	2,77	2,44	1,91	1,69	1,51	1,08	1,17	1,16	0,91	0,83	0,96
Umbria	1,84	2,34	2,10	1,87	1,76	1,92	1,69	1,56	1,63	1,58	1,97
Marche	2,99	2,97	2,32	2,22	2,37	2,13	1,90	1,79	1,75	1,83	1,89
Lazio	1,13	1,34	0,85	0,73	0,42	0,39	0,37	0,52	0,54	0,61	0,78
Abruzzo	3,56	3,03	2,50	2,52	2,68	2,44	2,21	2,15	2,27	2,32	2,52
Molise	5,96	5,86	5,46	5,27	4,30	3,90	3,57	3,51	3,81	3,48	3,60
Campania	9,20	8,69	7,73	7,35	6,07	5,70	5,20	5,23	4,79	4,73	4,99
Puglia	8,07	7,54	6,91	6,69	7,25	6,66	5,72	5,10	4,87	5,26	5,07
Basilicata	6,85	6,87	6,46	6,07	4,90	4,89	3,80	3,51	3,58	3,67	4,03
Calabria	10,21	9,43	9,36	8,78	6,57	6,19	5,56	5,28	5,00	4,75	4,95
Sicilia	9,57	9,12	8,70	8,00	7,19	6,83	5,90	5,52	5,47	5,63	5,69
Sardegna	8,49	8,39	7,79	6,34	6,21	7,29	5,47	4,63	4,42	4,50	4,62

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014

region/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Pořadí</i>											
Piemonte	7	5	6	6	7	5	4,5	4,5	6	7	7
Valle d'Aosta	11	9	13	13	11	12	13,5	12	12	9	11,5
Liguria	9	8	7	9	5,5	8	7	7	4	4	6
Lombardia	5	3	3	3	4	4	3	6	5	5	4
Bolzano	2	11	14	14	13	13,5	12	13	10	12	8
Trento	4	6	2	2	3	3	2	4,5	2	1	1
Veneto	10	12	11	10	10	11	8,5	8	9	11	5
Friuli-Venezia Giulia	3	2	5	5	2	2	6	2	7	6	13
Emilia-Romagna	6	4	4	4	5,5	6	4,5	3	3	3	3
Toscana	12	10	8,5	7,5	9	7	8,5	9	8	8	10
Umbria	8	7	8,5	7,5	8	9	10	10	13	10	11,5
Marche	13	13	10	11	12	10	11	11	11	13	9
Lazio	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Abruzzo	14	14	12	12	14	13,5	13,5	14	14	14	14
Molise	15	15	15	15	15	15	15	15	15	16	15
Campania	19	19	18,5	19	17	17	17	19	19	19	19
Puglia	17	17	17	18	21	19	20	20	20	20	20
Basilicata	16	16	16	16	16	16	16	16	16	15	16
Calabria	21	20,5	21	21	19	18	18	18	17	17	17
Sicilia	20	20,5	20	20	20	20	21	21	21	21	21
Sardegna	18	18	18,5	17	18	21	19	17	18	18	18
<i>Celkové průměrné pořadí</i>											
Piemonte	5										
Valle d'Aosta	13										
Liguria	6										
Lombardia	5										
Bolzano	13										
Trento	5										
Veneto	10										
Friuli-Venezia Giulia	3										
Emilia-Romagna	4										
Toscana	8										
Umbria	9										
Marche	11										
Lazio	2										
Abruzzo	12										
Molise	15										
Campania	18										
Puglia	19										
Basilicata	16										
Calabria	20										
Sicilia	20										
Sardegna	18										

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014